

84632

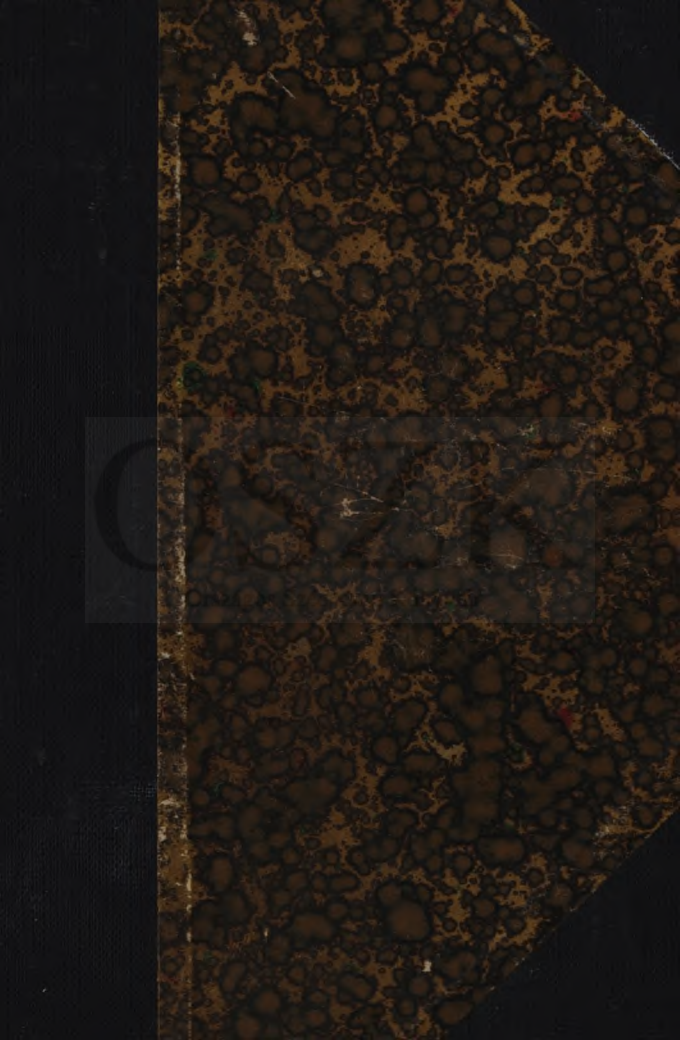
OLCSÓ
JÓKAI

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

11-16.

N.M.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Central Library of the University of Toronto

OLCSÓ JÓRAI

Legközelebb a következő
művek jelennek meg:

A barátlalvi lévita
A csigák regénye
A Damokosok
A fekete vér
A fránya hadnagy —
A nyulak története
A gazdag szegények
A három királyok csillaga
A három márványfej
A háromszínű kandur és
más elbeszélések
A hol a pénz nem Isten
A hosszuhajú hölgy
A jedikulai rab — Van der
Guld ur
A két Trenk
Aki holta után áll bosszút
Aki kétszer halnak meg
A kiskirályok
A kráó
A lélekidomár
Álmodád — A mómia
A lőcsei tehér asszony
A Magláy-család
A magyar Faust és más
elbeszélések
A mi lengyelünk
A nagy ellenség — A két-
életű
Anekdóták

A rosszul osztott test-
vérek — Názli Hanem
A szegénység útja
A talmi asszony. Láda!
Kérnek! jössz-e?
A tengerszemű hölgy
A véres kenyér
A vérontás angyala és más
elbeszélések
A villáglátott fiú és más
elbeszélések
Az apja fia
Az aranyember
Az asztalos családja —
Három királyné
Babszemek
Baróthy Ilona — Az elheto
drágakő
Börtön virága
Chinchilla herceg — Excuse
Csalavér
De kár megvénülni
Egész az északi pólusig
Egetvívó asszonyszív
Egy hírhedt kalandor
Egy játékos, a ki nyer
Enyim — tied — övé
1848—1849
Fejedelem és Fra Diavolo —
Mahad!

OLCSÓ JÓKAI

EGY-EGY SZÁM 40 FILLER

15-16. sz. 80 fill

Az apja fia

REVAI-KIADÁS

ZADOR

OLCSÓ JÓKAI

OLCSÓ JÓKAI — erre a varázsigére előkerülnek Jókai műveinek tömkelegéből a legszebb igazgyöngyök, mik elvesztek a kincsek nagy sokaságában. Előkerülnek, hogy ragyogásukat, tűzüket szertehordják ez országba, a nagy tömegek közé, a milliók közé, hogy fillérek árán jussanak el mindenüvé a nagy mesélő, a lelkeket hódító varázsszavú költő legcsodásabb alkotásai.

Olcsó Jókai egy-egy száma
füzve 40 fillér.

JÓKAI MÓR

AZ APJA FIA

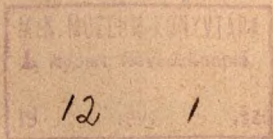

RÉVAI-KIADÁS

P. o. hírneg
904/ de

84632 / 15-16

I. PÁRBAJ A HAJDANKORBAN.

A tizenkétéves hosszú harcz alatt, a mit II. Rákóczy Ferencz vívott Bécs ellen, igen szigorú haditörvények voltak hozva a párbajvívók ellen.

Korábbi törvényeink a párbajt csak mint törvényes bizonyítékot ismerték: mint Istenitéletet. A ki olyan főbenjáró bűnnel volt vádolva, a mit nem lehetett rá bizonyítani, kötelezve volt a vádolójával életre-halálra megvívni. A párviadalt a bíró rendelte el s a győztes vádlottat ártatlannak mondá ki a viadal végeztén.

A kuruczvilágban megfordították a szokást; a párbaj halálbüntetés alatt lett eltiltva, még pedig a magyar táborban épen úgy, mint a németben. A ki az ellenfelét megölte, annak fejbétel volt a díja; ha

kisült rá, hogy vívás közben bandíta-cselt használt, az úgynevezett Jarnac-vágást alkalmazta, vagy az ellenfelének a kardját elkapta, akkor a fejevétel előtt még elébb a karja vágatott le.

Hasonló büntetés érte a párbajsegédeket is.

Akkoriban tudniillik nehezebb feladatuk volt a secundansoknak, mint az, hogy a pisztolyokat jó erősen megtöltsék s aztán félreálljanak valami fa mellé, nehogy a neki veszekedett pisztoly, mikor elsül, valamelyik segédnek a pantallonját likaszsa ki: a kuruczvilágban maga a négy segéd is belekeveredett a viadalba; a mint látta az egyik, hogy a védencze hanyatlik, segítségére rohant, mire aztán az ellenfél segédében ő is emberére talált, utoljára három párbaj lett az egyből, hat szál kard csattogott össze, s legkevesebb három halott maradt a viadaltéren.

A párviadalt tehát eltiltották innen is, túl is, azon helyes indító okból, hogy általa fogyasztva lesz a legvitézebb harczosok száma a tulajdon táborban.

Azt pedig, hogy a vitéz hadfiak borozás közben össze ne szólalkozzanak, egymást csípős tréfákkal meg ne sértsék, elrendelni akkor épen úgy nem lehetett, miként most. Hogy épenséggel egy pár szép szem miatt, tűzvérű férfiak fel ne lobban-

janak: az még kívánságnak is sok volna. A kötény a legveszedelmesebb zászló a háborúban. „*Militat omnis amans*“ mondja a poézis: „*amat omnis militans*“, * fordítja vissza a próza.

A becsületeért és a szerelmeért pedig nemcsak szokás, nemcsak illendőség, de kötelesség is, hogy minden férfi a kardjához kapjon. Már t. i. a ki nemesember és katona. A paraszt elvégzi fütykössel.

Hogy tehát az indulatnak is, a kötelességnek is elég legyen téve, azt az expedienst találták ki a katonai törvényhozók, hogy az összekoczkodó felek ne egymást hívják ki, ha sérelem van közöttük, halálos tusára; hanem az ellenséget. Kihívó és kihívott, sértő és sértett, a kartell szerint, a mint a legelső alkalommal összetalálkoznak egy ellenséges csapattal, kirugtatnak a középbe s fenhangon felhívják az ellenség legvitézebb bajnokát hősi párvíadalra, s akkor aztán azzal a legderekabb vitézzel, a ki bizonyosan nem várat magára, a két tábor színe előtt megverekszenek, míg vagy győz valamelyik, vagy ott hagyja az életét.

Ezt úgy hívták, hogy „ellenség előtti párbaj“.

Hozzá képzelve azt az egész lovagias korszakot, az akkori fogalmakat, a rég elenyészett indu-

(* »Harczol minden szerelmes.« — »Szerelmes minden harcos.

latokat, ez a párbaj „négyes“-ben, ez a halál kontratáncza, — a quadrille golyóval, dákossal, karddal: valóban regényes lehetett.

De nagyon jó, hogy II. Rákóczy Ferencznek ezen törvényét nem cikkelyezték be a Corpus Jurisba; mert ha ez ott volna, akkor most az a helyzet állna elő, hogy valahányszor a magyar parlament egy pár tüzesvérű tagja heves összeszólalkozás miatt, vagy kiegyenlíthetetlen véleménykülönbségből jónak látja a Komjáthy-pisztolyokhoz nyulni, tehát nem egymást tartoznának provokálni, hanem két hasonló kaliberű Reichsrathját a bécsi parlamentnek.

Akkoriban pediglen nagy tiszteletben tartották ezt a drákói törvényt s hogy annak végrehajtásánál a legpártatlanabb eljárás legyen követve, a párbajvívók fölötti ítéletmondásnál a katonai törvényszékben a parancsoló tábornokon kívül még egy világi elnök is hivataloskodott; annak a városnak a bírása, a melynek a területén a párbaj végbement; vagy az alispán, ha ez kinn a mezőn történt. Semmi appelláta.

A szigorú ítéletnek csak egy javítása volt: a király, vagy a fejedelem kegyelmezési joga. Rendesen megkegyelmeztek az elítélt párbajvívónak,

a halálítéletét rangja és nemessége elvesztésére s száműzetésre változtatva. Ezért volt minden halálraitélt három napig a siralomházba kitéve. Ez a három napi bitó-haladék arravaló volt, hogy a hírnök meghozhassa a kegyelmet idejére. Ha eltalált vele késni, akkor bizony a szegény bűnösnek a fejével kellett megfizetni az utak hiányos voltát, — vagy talán a boroknak a bőségét, a mi-
ket a staféta útközben a garatra eresztett.

1705-ből maradt fenn egy ilyen párbajvívásról szóló per, melyben a vádlott Mayer Károly főstrázsamester (major). Az itélőbirák voltak: Chasant brigádos, báró Vissenaque ezredes, a Rákóczy hadseregében levő franczia főtisztok; báró Kessel, a kurucz-német hadak ezredese s lőcsei parancsnok, Bajcsy György, kézsmárki főparancsnok és alezredes, Arndt és Unrein századosok; aztán Palásthy hadsegéd és Szarka hadbíró. A törvényszék kettős elnökségét vitte Berthóthy Ferencz altábornok, kassai vezér és polgári részről a kézsmárki bíró, Kray Jakab.

Hogy miért hívták meg az elnökségre a kézsmárki bírót, holott a párbaj Lőcse határában esett meg? annak magyarázatául szolgál az, hogy a lőcsei bió súlyos betegen feküdt himlőben: ez a plága grassált akkor a városban; azért a törvény-

szék is Kézsmárkon ült össze, a Tököli-várkastély termében.

A delinquens Mayer Károly lifflandi születésű volt: rigai ó-nemesi család sarja; eszes, vitéz, de mindenféle rossz szenvedélyekkel teljes kalandhős; elébb Ágost lengyel király hadainál szolgált, azután jött át Rákóczyhoz s még egy jó czimboráját, báró Gedent is átcsábítá a kuruczokhoz.

Ez a jó czimboraságon kívül még sógora is volt. Mayer a hugát birta nőül.

A csapodárkedélyű vitéz nem igen nagy lelki ismerettel tartotta meg az oltár előtti esküjét, a hadjárat alatti barangolásában el-elhagyogatta a hitese feleségét, egyetlen gyermekével, egy kis leánycával; legtöbbször pénzt is elfelejtett neki küldeni s azok bizonyára inséget is szenvedtek volna, ha Geden nem segítékezi őket hébe-hóba. Mikor összekerültek, akkor természetesen eget-földet esküdött a csélcsap a síró feleségének, hogy kiengesztelje, míg végre a kis leány összebékítette őket. Azt mind a ketten bálványozták.

Olyan is volt a kis Klarissz már nyolcz éves korában, mint egy kis ördög. Pajkos, dévaj, nyálk, hízkelkedő, szeszélyes, durczás, füllentésben kitünő, cziczomás, egy szóval szeretetreméltó.

A milyen csak egy vándorló katonatisztné

leánya lehet, a ki soha sem ismerte ezt a szót: „otthon“. Egyik ember nyakából a másikba untalan. Egyik nap dinom-dánom, másik nap éhkopot nyelni. Minden dáridóban résztvenni, szabad-szájú urak dévaj beszédein nagyokat nevetni; azoktól olyan nótákat eltanulni, a miknek hallatára a férfisereg kaczag, a hölgyek elpirulnak; az asztal közepén táncolni, hozzászokni a kéregetéshez s szerepet vinni az inséges duóban, aztán háta mögött kinevetni a megfejt adakozót. És a mellett jól tudni már nyolcz esztendőskorában, hogy micsoda angyali szépség! Ezt hallani mindenkitől, ezt látni minden tükörből s ha más nincs, a mosdótálának a vizéből, s aztán osztályozást tenni a minden oldalról kapott csókban: ez letörülni való, ez sikongatásokra méltó, ez visszaadni való csók.

Mire viszi ez, ha megnő?

Egyszer aztán Mayernek a felesége egy Lőcsén tartott dáridó alkalmával legcsalhatlanabb bizonyítékát találva a férje hűtlenségének, a fölött annyira elkeseredett, hogy félóraig tánczolta a lengyelt a legnagyobb hévvel s akkor rá egy jó pohár sorbethet ivott. Attól aztán galoppozó tüdővést kapott és pár hét alatt áttánczolt a másvilágba.

Az egész világ tudta és beszélte, hogy a fiatal asszony szándékosan ölte el magát, méltó elbusulásában.

Mayer Károlynak aztán az árván maradt gyermekét magához kellett venni. Nagy szomorúságot mutatott ez eset után, még nagyobb szeretetet a gyermekéhez s azt hitte, hogy azzal minden tartozását leróttá, hogy ezentúl akárhová ment, a kis leányát mindenütt magával vitte, kézen fogva.

Hanem sógorát ezzel nem áltatta el.

Báró Geden, a mint a testvére gyászos haláláról értesült s annak az okát is természetesen megtudta, sietett levélben közölni a kedves czimborájával e fölötti véleményét.

Mindenekelőtt lehordta őt kegyetlenül a kicsapongásaiért s a rossz bánásmód miatt, a mivel a szegény testvérét a sírba vitte. Azután azt követelte tőle, hogy rögtön szolgáltassa ki az árván maradt gyermekeket ő neki, majd ő el fogja őt küldeni Krakkóba, az apáczákhoz, ottan nevelteti; de az apjánál nem hagyja, mert annak a gondviselése alatt abból a leányból nem lesz más, mint világpéldája.

Hogy ez a követelés nem történt meg kimé-

letlen vonatkozások nélkül Mayer Károly személyére, az megint igen természetes.

Mayer Károlyt ez a levél nemcsak mint apát, de mint katonatisztet is mélyen sértette. Ilyesmit zsebre nem dugnak. A becsületsértésnél vége minden barátságnak, atyafiságnak: rögtön küldé a kartellvivőit báró Gedenhez, s kihívatta a sógorát párbajra.

Mind a ketten lifflandiak voltak, a kiknek a párbajvívásról való fogalmaik egészen elütnek az itt divatozó szokástól.

A segédek kardpárbajban állapodtak meg, halálos kimenetellel: egészen a Lifflandban használt divat szerint.

A lőcsei temető volt választva a viadal színteréül; a minek éjjel, holdvilágnál kellett végbemenni.

Tíz lépésnyi küzdőtér volt kiszabva a vívó felek számára: a két végén a vívópályának volt egy-egy megásott sír, nyolcz lábnyi hosszú, hat lábnyi mély, a melyike a vívóknak a sír széléig engedi magát szoríttatni, az azután bele is temetkezhetik.

A segédek pedig a sír tulsó szélén állnak fel s e szerint a vívóknak segítségére nem rohatnak.

Másnap reggel báró Gedent ott találták az egyik sírban fekve, több szurással a mellén, a mik közül egy a szívét járta keresztül.

Mayer Károly elmenekülhetett volna: közel a határ; ha a kis lányt el akarta volna hagyni.

Hanem az apai érzés volt az egyedüli igaz szívében. Ezt a kis gyermeket nem tudta ott hagyni minden gyám nélkül az idegen világban; visszament érte a városba. Onnan pedig éjszaka ki nem bocsátották. Reggelre kitudódott a halálos kimenetelű párbaj, s Mayer Károlyt azonnal házi árestom alá helyezték. A párbajsegédek elmenekültek.

A házi fogság addig tartott, a míg a kassai főparancsnok Berthóthy megérkezett. Ekkor a porkoláb bejelenté Mayernek, hogy kocsira kell ülnie; átviszik Kézsmárkra, ott ül össze a haditörvényszék.

— Hát a kis leányommal mi lesz? kérdezé Mayer.

— Gondoskodtak róla. A kézsmárki bíró felelése fogadja örökbe.

— Micsoda örökbe?

— Hát hogyha kegyelmedet föbe puffantják.

— Már most értem.

Odáig tehát magával vihette a kis Klarisszt

s az úton hallgathatta a gyermek fecsegéseit, hogy majd, ha ő nagy lesz, aztán férjhez megy egy herczeghez, hát akkor milyen szép aranyos, ezüstös bandelièret fog hímezni az apjának.

Mikor Leibitz város határába érkezett a szekér, a kíséretét képező lovasság hadnagya oda-jött, s engedelmet kért a főstrázsamester úrtól, hogy kénytelen itt e határban a kezeire és lábaira lánczokat rakatni; mivelhogy ez itt lengyel illetőség, a zálogba tett XIII. város területe: ha itten meg találna ugrani a fogoly, neki, a kurucz hadnagynak, semmi joga nem volna őt üldözőbe venni; azért az elővigyázatnak van értelme.

Mayer major meghagyta azt történni magával, nagy kedvtelésére a kis Klarissznak, a ki véghetetlen mulatságosnak találta, hogy a papa milyen csörgő-börgő ékszereket kapott a kezére lábára: ez épen olyan, mint mikor a dzsindzsi tánczban* meglakatolják a tánczosnak a kezeit, lábait, s így kell neki járni a dali tánczot, hogy az csupa nevetőség. Vajjon az apa is tánczolni fog-e ezekkel a csilingelőkkel?

Leibitztól, a mi még akkor nevezetes nagy város volt, csak egy negyedórányira van már

* Valószínűleg török emlékü tánc ez: »dzsindzsi« törökül azt teszi, hogy «lánc».

Kézsmárk: akkoriban hatalmas bástyákkal körülvett erős hely, vízárkokkal, miket a Poprád és Leibitz patak tölt meg. A város kapuja fölött emelkedik az a hatalmas őrtorony, a mit az egész Szepesség segített építeni a husziták betörései ellen; az ötemeletes bástyafalú toronyból nagy messzeségre ellátni, mikor hegyköd nincsen.

De még itt a kapuban sem vették le a lánczokat Mayer Károlyról, hanem úgy vitték a városházáig a szekéren megvasalva. A lépcsőkön is úgy kísérték fel, miközben a kis Klarissza, minden lépcső-fokon egyet ugorva, utánzá a láncz tréfás zenéjét: „Csing-ling! Klingend Ring! spring, spring, Czinderling!“*

Kray Jakab bíró elé vezették a delinquentst a leánykájával együtt.

Kray szép, tiszteletparancsoló jelenség volt; ötvenes éveken túljáró férfi, de még mindig deli termet, tetszetős tekintet; arcza ősmagyar kifejezésű (családja Sárosvármegyéből eredt); viselete a kézsmárki divat szerinti, félig magyar, félig német (mint a krónikairó mondja: „halb Teutsch, halb ungarisch, so seltzam heraus kommet“) tudniillik a zsinóros dolmány mellé kihajtott csipkegallér a nyak körül, s a sarkantyús sárga csizmák-

* Legkisebb részpénz a Szepességen — hajdan.

hoz és veres nadrághoz pötyögős bársony pulider. A válláról pedig magyaros kaczagány helyett hosszú violaszín selyempalást függ alá, a minek a szélei talitarka virágokkal vannak tenyérynire kihimezve.

A kis Klarissz nem is mulasztotta el azt a czifra palástot azonnal szemügyre venni, a két kezébe fogva a szegélyét s szakértő vizsgálat alá fogva annak hímzéseit, a míg a bíró az apjával foglalkozott.

— Vegyétek le a lánczokat a főstrázsamester úrról! parancsolá csendes, mélyen döngő hangon a bíró; a beszéde hasonlító a dalhoz, olyan zengése volt. A hajduk megtették, a mi parancsolva volt. Aztán nyájas arczczal fordult a fogolyhoz: „én nem tekintem kegyelmedet úgy, mint közönséges delinquent; sok országot bejártam életemben; némely nemzetnél nem tekintik bűnnek, sőt kötelességnek azt, a mivel kegyelmed vádoltatik. Hanem az igazságot azért a törvény szerint kell kiszolgáltatni. Ha kegyelmed lovagi szavát adja arra, hogy nem fog e városból megszökni, sem maga és más ellen semmi erőszakot meg nem kísért, akkor nemcsak láncz nélkül, de egészen szabadon járhat e városban ítélethozatalig, s börtön helyett az én házam lesz a lakása, a hol a fele-

ségem és a fiam szívesen látják kegyelmedet kis leánykájával együtt vendégül.

Mayer Károly a szívélyes felszólításra a kezét nyújtá a birónak parolázás végett; mire ez azonban a palástja alá dugta el a kezét, s félmosolylyal mondá:

— Nem nekem fogja kegyelmed adni a paroláját, major úr, mert én bírāja vagyok; hanem ennek a két érdemes polgárnak itt, a kik kegyelmedért kezességet vállalnak: Frölich Ignác és Frölich Kristóf uraknak.

— Ah, a nagy mathematicus Frölich Dávid fiai? szolt Mayer Károly. Hogy ne ismerném e nevet? vissza kellene kérnem a professoromtól a tandíjt, ha Frölich Dávidot nem ismerném.

— A feleségem bátyjai. Tevé hozzá Kray Jakab.

Mayer Károly tehát a két derék polgárnak köté le a becsületszavát, hogy a bíró által nagylelkű bizalommal engedett szabadságával visszaélni nem fog.

Erre a két polgár aláírta a nevét a kezességlevélnek, melyben vagyonukkal és fejükkal jót állnak egyetemlegesen a vád alatt levő főtisztért.

E perczben lépett be a bíró szobájába annak a fia. Ennek is Jakab volt a neve.

Szép, erőteljes, nyulánk suhancz, valami tizenöt éves; de tizennyolcznak is beválna a teremére nézve.

— Eredj, fiam, vezesd el a lovag urat a házunkhoz, inte neki az apja. Isten kegyelmeddel. Ebédnél majd látjuk egymást.

Az ifju Kray Jakab elvezette a vádlott főtszertet a házukig, s minthogy nagy volt az utczán a sár, a kis Klarisszt az ölében vitte odáig.

II. AZ APJA LEÁNYA.

A míg az ölében vitte a sáros utcán végig a kis Klarisszt Jakab úrfi, a gyermek folyvást tartotta beszédével: „ejh, de szép fekete hajad van neked: Jakabka! ebből lehetne ám gyűrűt kötni. Aztán az enyimből, az meg sárga. Abból lennének a betük. Van neked olyan kicsi hugocskád mint én? Nincs? Hát ki köti fel akkor a nyakravalódat, mikor az iskolába mégy? Hogy te már nem jársz iskolába? Hát már mindent kitanultál? Hát táncolni tudsz-e? Nem tudsz? A selyemtánczot sem tudod? Hát a vánkos tánczot? Azt sem. No arra meg én taníthatnálak meg. Micsoda? Hogy te arra nem érsz rá: dolgozol van az árkolájban. Hát te katona akarsz lenni? Akkor légy lovas katona: az

nagyon szép. Azt legjobban szeretem. A pattantyúsok mind olyan csámpások. Mindnek be van a füle dugva pamuttal, nagyot hall, s az orra fekete, mert a löporfüst megfogja s csak odáig szokott mosdani. Hoppszá!”

A kapu alatt letette az öléből Jakab a gyermeket, aki aztán köszönés fejében egy csókot nyomott a lovagja ajkára, a mitől az fülig elpirult. Klarissz ezt így tanulta, Jakab pedig még sehogy sem tanulta.

Az ifjoncz aztán felvezette a lépcsőn Mayert a leánykájával, az anyjához.

Kray Jakabné még maga is gyönyörű szép asszony volt; párját lehetett keresni az egész Szepességben: karcsú, délczeg termet, szobormintának való idomokkal; arcza oly üde és tündöklő, hogy a legnagyobbik fia nővérenek adhatná ki vele magát; különösen azok a nagy varázsteljes, sugárzó fekete szemei, a miktől holdkóros lett, a ki sokáig nézett beléjük. Szerencse, hogy nem igen szokta ezeket mutogatni.

Aztán az egész arcza, tekintete, minden lényecsupa jóságot árult el, a mit nem lehet úgy diribről-darabra részletezni. Meg kellett azt szeretni első tekintetre mindenkinek.

A kis Klarissz rögtön hozzá is futott és a

nyakába kapaszkodott Kraynének, összevissza csókolva az arcját. S mindjárt azon kezdte, hogy az apjától azt kérdé:

— Úgy-e bár, itt hagysz engem, papa, ennél az asszonyságnál? de sokáig ám.

— Ügylehet, hogy nagyon sokáig itt hagylak leánykám; mormogá szomorún a kapitány.

Az még nem volt baj, hogy a kis Klarissza úgy megszerette az első látásra a szép Kray Saroltát, hanem az nagyobb baj volt, hogy az apja is belészeretett az első találkozásnál.

Mondani lehet a szó szoros értelmében, hogy halálosan belészeretett; mert azzal a tudattal jött ide, hogy három nap leteltével már odakünn fog feküdni a vesztőhely sarkánál.

Hosszabb időre is kár az embernek a más feleségébe beleszeretni, de ilyen rövid időre még épen nagy bolondság.

Ki tehet róla?

Aztán Krayné is tudta azt jól, hogy ez az ő vendége mi járatban van itt! Ma és talán holnap vigan mulatnak, poharaznak együtt a házi gazdájával: kocczintanak egymás egészségére, s aztán ugyanaz a házigazda törvényt fog látni a vendége felett, s ha a bírák eltörik fölötte a pálczát, bizony

leülteti a szegény bűnösök székébe s leütteti a fejét.

Azért nem is lehet érte megróni a háziaszszonyt, ha ezt a szomorú vendéget azzal a gyöngédséggel fogadta, a mi érző asszonyszív sajátja. Ugyan ki ne iparkodnék kedvét keresni az olyan vendégnek, a kiről azt tudja, hogy ma még ép, egészséges, daliás ember és holnapután már halott lesz.

Alig birta Krayné a könnyeit visszatartani, mikor a kis Klarissz azt mondá neki:

— Ugy-e nem haragszol, ha addig, a míg itt leszek, kedves mamának szólítalak téged?

Azzal a szándékkal volt Krayné épen, hogy ha Mayert kivégeztetik, ő az ura által halálra ítéltnek az árváját gyermekévé fogadja. Ez már kicsinált dolog volt.

— Úgy lesz, kis leányom.

— És akkor meg a Jakabot is bácsikámnak fogom hívhatni, úgy-e?

Ez is meg lett adva. A kis Klarissz aztán bőségesen hasznát vette az engedelemnek: egész testvéri ragaszkodással szegődve oda Jakab mellé. A fiu hozott neki kosárkában spanyolmeggyet. A kis leány kényszeríté, hogy a hány sze-

met ő megeszik belőle. Jakab is annyit fogyasztson el, s végül az összefogott meggyecsutkákat segítsen neki elszakgatni.

Jakab előhozta a kis vendégleánynak a mulattatására a gyermekeknek való könyvet, az orbis pictust. No hisz azzal jó helyen járt. Tud is az ember nyolcz esztendőskorában olvasni, ha soha iskolát nem látott. Klarissz csak a képeket értette a könyvből, a többit Jakabnak kellett magyaráztatni. De az is falrahányt borsó volt: a kis lány nem hallgatott az ő magyarázatára; hanem mind ott volt a füle, hogy a papa meg az új mama mit beszélnek egymással.

Egyszer bele is kottyant.

— Előre megmondom ám, kis mama, hogy őrizd magadat a papától. Az én papám hamis leghény! Szereti az asszonyok fejét elforgatni! Kivált a kik olyan szépek, mint te vagy.

Kraynét megnevetteté ez a szó; aztán megint csak könnyezésre fordult a nevetés, ha rágondolt, hogy ez a gyermek semmit sem tud arról, minő végzet vár az ő apjára egy pár nap múlva már. Az érző emberek nagy bánatát csak sötétebbé teszi az a téveteg sugár, a mit a gyermek-nevetés közbe szór.

Nemsokára hazaérkezett maga a bíró is. Itthon nem volt bíró, csak házi gazda; kezét soríthatott vendégével. A bíró azt mondá a fiának:

— Eredj ki a kis leánynyal hintázni a kertbe, fiam.

Mikor aztán egyedül maradtak hárman: ő, a neje és a delinquens, akkor elkezdett a halálos ügyről beszélni.

— Tudatnom kell kegyelmeddel, hogy a bírák már mind megérkeztek, s holnap, reggeli harangszó után, összeül a vegyes törvényszék, Berthóthy és az én praesidiumom alatt, kegyelmed vétsége fölött itélni. Minek volna az ámtás. Komoly emberek vagyunk, komoly időket élünk s bizony mindnyájan a szájunkban tartjuk a harangozópénzt, néztünk is, nézünk is a halál szemébe, hunyorodás nélkül. Kegyelmednek készen kell arra lennie, hogy a törvényszék halálra ítéli. Azért annyit mondhatok kegyelmednek, hogy egy nyugodalmas órában írja meg a testamentumát.

— Nekem nincs egyéb testálni valóm, csak a kis leányom, mondá az őrnagy, azt pedig már elhagytam és el is fogadtattam.

E szónál Kraynénak meg kellett engedni, hogy a lovag egy forró, de nagyon forró csókot nyom-

jon a kezére. Ki ne engedné meg azt egy halálra menőnek?

— Ezzel azonban még nincs megpecsételve a kegyelmed fátuma, folytatá a bíró; még hátra van a kegyelem útja. Ismerjük mindnyájan a fejedelem nagylelkét, jó szivét: az egész törvényszék ajánlani fogja az őrnagy urat a megkegyelmezésre. Csak idején rátaláljon a postánk ő felségére s napjára visszakerüljön a kegyelemlevéllel.

— Ez épen a nehéz kérdés. Ki tudja, a fejedelem most hol van?

— Én tudom. Berthóthy Kassa alatt találta ő felségét a táborban, egyhamar nem is készül odább. Én még ma az egész marsrutára előre fogok küldeni lovakat, hogy a hirmondónk minden állomáson pihent paripát válthasson; így könnyen megteheti majd az utat oda-vissza a három nap alatt, a mi az ítélet kimondása után siralomházi időnek adatik. Én még egy kis falsumot is engedék meg az antedatálásban: ugyanis előre megírom a kegyelemajánlásra szóló levelet, s azzal, a mint a törvényszék összeül, előre elküldöm a postámat Leibitzig: ott várjon. A mint azután a bástyafokon az ágyulövést eldördülni hallja, a mely az ítélet kimondását fogja jelenteni: az én futárom azonnal sarkán-

tyúba kapja a lovát s egész egy állomással megelőzi az ítéletkihirdetést.

Mayer Károly nem állhatá meg, hogy mind a két kezével meg ne szorítsa a bírása kezét.

— Kegyelmed valóban mindent megtesz, a mivel csak megmentheti az életét annak, a kit halálra kénytelen ítélni.

— Csak a futár el ne vesztegesse az időt valahogy! sóhajtá aggóskodva Krayné asszony.

— Az, a kire én azt a küldetést rá fogom bízni, bizonynyal se szándékból, se restségből nem fog egy órát is elvesztegetni hiába.

— Ki lesz az?

— A mi fiunk, Jakab.

E szóra elérzékenyülten borult a férje nyakába az asszony, s megcsókolá az arcát.

— Te igazán nemesszívű ember vagy.

Tehát ő is helyeselte, hogy Jakab menjen el a kegyelemért.

Az pedig nem tréfás feladat. Három nap három éjjel a nyeregben ülni egy növendék fiúnak, a ki egy ilyen erőltetett nyargalásban könnyen halálos bajt hozhat haza magának.

És az anya mégis megköszönte az apának azt, hogy az ő lelke büszkeségét választá ki erre a veszélyes feladatra.

Mayer Károly örnagynak kezdett a fején nőni a taraja, a minek a neve „férfihiúság“.

Következett az ebéd, aztán a vacsora; a jó bor mellett az örnagynak derült kedve támadt; bohóskodott, adomázott, még egy adagiót is énekelt; mintha csak lakodalomra készülne.

Klarissz egész késő éjjelig fenmaradt a felnőttekkel, nem hagyta magát az ágyba bedugni, mikor a két kisebbik fiut, a Marczit meg a Jóskát aludni küldték, neki hallani kellett mindent, a mit a nagyok beszélnek. A míg Krayné maga is fel nem kelt az asztaltól, ő sem ment el helyéről.

Reggel aztán későn is ébredt fel; épen mikor az ágyulövés eldőrdült.

— Hol van hát a gyöngyös násfám?

Ez volt az első szava a felébredéskor.

Tudniillik, hogy Krayné csak azzal birta este lefekvéskor rávenni, hogy mondja el utána az esteli imádságot, hogy gyöngyös násfát ígért neki. (A régi mamánál nem szokták imádsággal végezni a napot.)

— Csak lassan, kis leánykám, inté őt az oda siető Krayné, előbb szépen imádkozzunk.

— Hiszen már tegnap imádkoztam.

— Az az esteli imádság volt: most meg a reggeli imádságot kell elmondani.

Ezzel aztán elkezdett a kis leány nyafogni, durczáskodni.

— Hhaj, kis leánykám, inté őt szeliden Krayné, én nálam nem használ semmit a nyafogás. A kis leánynak szót kell fogadni. Látod, a kis fiúk is imádkoztak. Addig nem kaptak reggelit.

— Én nem tudok imádkozni.

— No hát csak tedd össze szépen a kezedet; majd én mondom előtted; te mondd szépen utánam.

— Jaj, de unalmas dolog ez.

— No mondd szépen. „Jó Istenem, őrizd meg az én apácskámat, — ezen a mai napon, — mindenféle szerencsétlenségtől, haláltól. Ámen!”

— Jaj! Ezt mindennap elmondjam. Engedd meg, hadd mondjak el egyszerre több napra valót. „Jó Istenem őrizd meg az én apácskámat hétfőn, kedden, szerdán, csütörtökön, pénteken, szombaton, vasárnap, mindenféle szerencsétlenségtől, haláltól. Ámen!”

— Isten hallgassa meg, a mit most imádkoztál. Sőhajta fel Krayné.

Attól az ágyulövéstől számítva csak három nap volt még az élet Mayer Károlyra nézve.

Klarissz fel hagyta magát öltöztetni s meg-

kapta az ígért násfát. Azután csokoládét kapott reggelire.

— Hát a Jakabka bácsi hol van? követelé Sarolta mamától.

— Az elutazott.

— Hová?

— Messzire.

— De mégis hová? Én tudok sok várost.

— Kassára.

— Ott igen jó marczaánkot kapni. Hoz ő nekem valamit onnan?

— Bizonyára azért ment ő Kassára, kis leányom, hogy a te számodra hozzon valami nagyon, nagyon jót. Ha jól kéred az Istent, hát el is érkezik vele hamar.

— Oh jaj! hát még a marczaánkot is az Istentől kell kérni! Azt a boltos mézesbábostól szokták kérni.

Sarolta megcsókolta a fecsegő gyermeket; alig birva felindulását elrejtteni.

Klarissz játszani akart menni, de a kis fiúk nem voltak otthon, iskolába mentek. Külömben sem szokás a napot játsszással kezdeni: a gyermeknek tanulnia kell valamit. Sarolta oda ültette maga mellé a kis leányt s tanította harisnyát kötni,

a mi nem ment ásitozás nélkül. Nagyon hamar megunta.

— Talán hát jobb szeretnél ábéczt tanulni? Az vigabban ment.

„A, B, ab; vaskalap; ha megütik, megharap!”

Nagyhamar megtanulta, nótára szedve az alfabet jegyeit. „Ku, err, es, té, ú, fau, vé! Jaj de nehéz ez az abéczé!”

Ha ennél a háznál így megy ez mindennap, akkor itt nem jó lakni! Mehetnékje volt már más városba, a hol nem kell imádkozni, kötni, ábéczt tanulni, egy helyen veszteg megülni. Követelte, hogy hol az apja?

Eljött az ebéd ideje; az apa még sem érkezett meg.

— Ilyen ez a papa! Tudom bizonyosan, valami korhely czimborák közé került, leült kártyázni s ottragadt.

Sarolta csitította, hogy a helyett, hogy fecség, jobb lesz, ha a ruhájára ügyel, hogy be ne pecsétezze a mártással.

— De az a papa olyan ember is! Ha egyszer belekeveredik, akkor aztán várhatja az ember késő estig.

Biz az késő este sem jött meg.

Nagy baj volt Klarissznak, hogy az eső el-

kezdt esni; nem lehetett kimenni a kertbe, kinézni; csak az ablakból nézhettek ki a piacra.

A vásártéren napestig rajzott a városi nép; a városháznak egy ablaka előtt látszott a tömeg csoportosulni, oda bámultak fel. Az volt a sirlomház ablaka.

— Mit néz ott az a sok bolond ember? tudakolá a kis leány Saroltától.

— Bizonyosan ügyes-bajos emberek, a kiknek valami dolguk van a városházán.

— Nem a! Mert mind az ablakra mutogatnak. Ott van valami nézni való. Leszaladok, megnézem.

— Ugyan hová szaladnál? Még elkapnának a czigányok.

— Dehogy kapnak. Utaztam én már azokkal is. Czigánykereket is tudok vetni. Megmutassam?

— Csak hagyd el azt most. Jer el onnan az ablaktól: megfájdul a fejed.

Aztán, hogy este lett, egyre nyügösködőbb kezdett lenni az a lány. Zsémbelt, zsörtölődött az apja ellen, mint valami ideges asszony.

— De már ez mégis szörnyűség! ennyi ideig künn maradni. Meglásd kis mama, hogy még éjszakára sem fog haza kerülni. — Ismerem a szokását. Bizonyosan valami szép menyecskére akadt, s annál csapja a levet. Látod! Látod! Teg-

nap milyen szépeket mondott neked? Hallottam! Ma már nem tud róla semmit. Ma már bizonyosan másnak mondja. Kapott valami kis fityfirty majompofát, a kibe belebolondult! Hiszen csak kerüljön haza, majd meg lesz mosva a feje törülköző nélkül.

— Kedves leányom, fedd é a locska-fecske gyermeket Sarolta; az apáról ilyen tiszteletlenül beszélni nem szabad. Hallod-e, hogy az én fiaim így beszélnének az apjukról?

— Igen! a jó apáról; a ki hazamegy rendesen. De az ilyen korhely, csapodár apáról, mint az enyém, a ki minden negyednap kerül haza egyszer. Jaj, ha te azt tudnád!

Krayné megsokalta a dolgot.

— No várj, kis leányom. A mint az estharangszónak vége lesz, majd én elviszlek magammal, s aztán felkeressük az apát.

Az esti harangszó után a népség hazatakarodott a piacról. A rendes polgároknak vacsora idő van, a legények is enni sietnek, a mint a harang megkondul, a katonáknak takarodót fújnak a bástyákon s azokat egyszerre elnyeli a kaszárnya; csöcselék pedig Kézsmárkon nincs, a piac üresen marad.

Akkor aztán Sarolta felhuzza a lábára a tele-

kes bocskort, mert ismét sár van; a kis Klarisszt karjára veszi s átmegy vele a piaczon keresztül a városházához; megáll vele ott annál az ablaknál, a mire a népség eddig úgy meresztette a szemét, száját.

A kis leány kíváncsi rá: mi lesz itten nézni való?

Aztán kinyilik az ablak, s az erős vasrácsok között megjelenik Mayer Károly őrnagynak az alakja.

— Nini, az apa van ottan.

— Az ám, ott van az apa.

— De hát mit csinál ottan?

— Be van zárva.

— Hát szabad az én apámat bezárni?

Mayer Károly üdvözlé a vasrácsok közül az utczaí látogatóit.

— Jó estét.

— Látod kis leányom, suttogá Sarolta. Isten milyen nagy veszedelmet mért szegény apádra.

— Pedig hiszen én imádkoztam.

— Csak még nagyobbbal ne tetézzé.

Sarolta felemelte a gyermeket két kezével az ablakig, hogy apja elérhesse, s a vasrácson keresztül megcsókolhassa.

Klarissz nem értett ebből a dologból semmit.

Azt látva, hogy apja könnyezik, ő is sírva fakadt, átölelte a rácson keresztül az apjának a nyakát s öszzeecsókolgatta a szemét, s még biztatta is:

— Ne sirj apácskám. Majd imádkozunk kis mamával mindennap háromszor az istenkéhez, hogy szabadítson ki innen.

— Isten áldása legyen rajtad; rebegé Mayer Károly.

Aztán visszabocsátá a gyermeket fogadott anyja ölébe, elszorult hangon suttogva: „Legyen kegyelmed anyja szegény kis árvámnak.“

— Vessük Istenbe bizodal munkat! mondá Krayné. A hol legnagyobb a veszedelem, ott legközelebb a segedelem.

Azzal búcsut inte az őrnagynak s a kis gyermeket ismét karjára emelte.

Egy muskétás járt fel s alá, karjára vetett fegyverrel az ablak előtti deszkapadlón. Ez volt a strázsa.

Klarissz összetette előtte kis kezeit.

— Katona bácsi, kérem szépen, bocsássa ki a tömlöczből az én papámat! odaadom magának a gyöngyös násfámat érte . . .

Hogy a silbakon álló katona nem akarta kibocsátani Klarissznak a papáját, a kis lány nagyon megharagudott rá érte:

— No megállj, talpas! Majd ád neked bíró uram, ha haza jön.

Akkor azután egész este mint jó szófogadó leányka viselte magát: hizelkedett a kis mamának, a cselédet „magázta“, egész fitogtatással jelzvé, hogy ő most milyen jó lett egyszerre. A vacsoráért se nyafogott, hanem megvárta, míg a családapa hazaérkezik; annak magától eléje ment, nem várta, hogy mondják, szépen kezet csókolt neki, elvette a pálczáját kezéből s az ablakba támasztotta; vacsora előtt ő is összetette a kezeit a széke karján, mielőtt leült volna, a hogy a többiek tették, a kik imádkoztak; maga felkötötte a nyakába szalvétáját, s szépen evett a villával, nem nyúlt a tiz körmével a tányérba: mindez a jó magaviselet pedig csak arra való, hogy mikor vége van a vacsorának (a mi igen nagy csendben ment végbe) oda sompolyoghasson ahhoz a nagyon komor emberhez az asztalfőn s annak a nyakába csimpajkozva, szépen megkérje, hogy bocsássa szabadon az ő papáját.

A főbíró meg akarta vigasztalni ezzel a szóval:

— Ne busulj kis leánykám; ha Isten segít, majd kiszabadul szegény édes apád.

— De mikor?

— Majd holnapután.

— De én azt akarom, hogy még ma ereszsze haza kegyelmed. Úgy-e haza ereszti?

— Nem én tartom fogva, hanem a törvény.

— Hát mit vétett a törvénynek az én apám?

— Azt neked nem szükséges megtudnod, kis leányom.

— Pedig tudom is. Azért, mert verekedett valakivel. De hiszen azért van a férfiaknak az oldalán a kard, hogy verekedjenek.

Kray kedvetlen volt; azt felelte a kis Klarissznak, hogy:

— Nem jó a kis leányoknak nagyon okosnak lenni.

Erre aztán a kis leány elpityeredett; a pityergésből sirás lett: azt azután olyan tökéletességre vitte, hogy az egész háznép belefáradt az engesztelésébe; míg végre Krayné azt mondta neki, hogy „ha ilyen nagyon sírsz, bizony veres lesz az orrod s úgy megnő, mint egy uborka!“ a nagyobb bizonyosság okáért oda is vitte a tükör elé, hogy nézze meg benne magát. Csakugyan nagyon veres volt az orra. Ez elcsendesítette. Hanem akkor megint elővette a didergés, fogvaczogás; kilelte a hideg; le kellett fektetni.

Az ágyban megint olyan hánykolódást köve-

tett el, hogy minden takarót lerugdalt magáról: elkezdett félrebeszélni, rémeket látott, az apja után kiáltozott; hóhért, vérpadot, fej nélkül szaladgáló embereket látott maga előtt, fogadott anyját agyon- ijesztgette. Késő éjjel kellett a doktorhoz futtatni a Thököly-várba, hogy jöjjön consultálni a kis beteg felett.

Doctor Ferrarius el is jött és megtette a diagnozist: „*Visiones apocalyptico-epilepticae!*“ Ez ellen a legcsalhatatlanabb csodaszer: az atropa mandragora gyökér pulverisálva. Ezt azonban csak holdfogyatkozás éjszakáján lehet felszakíttatni a földből, egy fekete kutya által, melynek a farkát hozzákötik a mandragorához s aztán messziről megriasztják, mert a kétágú gyökér, a mit németül Alraunenmännchennek hínak, a kirántás alkalmával olyan fájdalmas hangot ád ki, hogy a ki azt meghallja, rögtön szörnyet hal. A fekete kutyaért azonban nem kár.

Jó szerencse, hogy a recept nem volt praktizálható; mert hogyha lett volna is mandragora a közelségben s önfeláldozó fekete kuvasz, mely azt saját élete koczkáztatásával kihúzza a földből, de a lőcsei kalendáriumban semmiféle Európában látható holdfogyatkozás nem volt felvéve s így egyelőre az apocalyptico-epileptica víziónak be kellett

érnie egy kipróbált csodahatású „Rp. Flores chamomillae dr. 2. Sachari albi dr. 4. Syrupi idaei 30 gutt. aquae destill. unciam 1. decoctum“-mal: a mitől azután a kis beteg láthatólag meg is javult, s reggel felé szépen elaludt.

Reggel ismét megtette a vizitét doctor Ferrarius, s megnézve a kis patiens nyelvét, azon aggodalmának adott kifejezést, hogy itt valami küteg megjelenésétől lehet tartani. Azért meg is változtatta az orvosságot, rendelvén ellenállhatatlan gyógyhatású „Radices altheae parvae (vulgo pap-sajt), folia sennae és syrupus rad. liquiritiae (vulgo medveczukur) vegyítéket: a mit azonban a kis patiens sehogy sem akart bevenni, azt követelve, hogy adja vissza neki a doctor az előbbi betegségét, a mit a piros orvossággal gyógyítanak; az a fekete orvosság neki nem kell.

Egész nap volt dolga Kraynének a kis beteg ápolgatásával.

Ez már a második nap volt a halálítélet kimondása után. Csak letelt nagy aggodalmak között.

A harmadik volt aztán a hosszú nap! Krayné azt is ott töltötte a beteg leányka ágya mellett. Valahányszor lódobogást hallott künn a piacon, sietett az ablakhoz, ha nem az ő fia érkezett-e

meg? Nem is tudta talán, hogy micsoda út az, a mit annak meg kell tenni? Vagy azt hitte, hogy segíti a lovasnak a futását, ha nagyon várják?

Ennek a napnak az éjszakáján senki sem feködött le a háznál. Maga Kray is egész éjjel ébren maradt. Minden órában kiküldte az ordinánczot az őrtoronyhoz, hírt hozni, hogy nem érkezik-e még Leibitz felől a futár? A mint pitymallott az ég, maga sietett el az őrtoronyhoz, a perspectiváját is magával vitte.

Krayné nagy szívdobogással várta az ize-netet.

A közben telt az idő: az óramutató irgalmatlanul közeledett a végzetes perczhez; csak egy óra volt még hátra attól az időtől, a mikor az ítéletet végre kell hajtani.

És Jakab még sem érkezett vissza. Hátha nem találta Kassán a fejedelmet?

Hátha megtagadta a kegyelmet Rákóczy?

De jaj! hátha őt érte valami baj az úton? Betegség? Martalóczok? Veszedelem?

Bizony elérkezett már az utolsó félóra is. Kray csüggedten tért vissza az őrtoronyból: „nem érkezett meg a fiunk!”

Most aztán nem volt hátra más, mint hozzálátni a czeremóniához. A birónak fel kellett öltözni

hivatalos jelmezébe. Mikor az ágyban fekvő gyermek meglátta őt így, azt kérdezte tőle, hogy micsoda nagy ünnepély lesz ma? Talán bizony processio?

Már korán reggel hallható volt a dob- és trombitaszó künn a piacon, a hogy a katonák felvonultak négyszöget zárni ama szomorú színpad körül. Klarissz erőnek erejével oda akarta magát vitetni az ablakhoz, hogy hadd nézze meg ő is azt a szép processiót. Aztán, hogy ezt nem engedték meg neki, Kraynét kérte, hogy ő nézzen ki az ablakon, és mesélje el, hogy micsoda szépeket lát!

És a legutolsó óranegyed is eljött már.

Mayer Károlynak azt mondá gyóntató papja, a ki egész éjjel mellette volt, hogy nincs remény számára e földön többé; térjen Istenhez és készüljön a halálra.

— Minden nap készen voltam és vagyok is én arra, mondá az elítélt. Nem sok elhagyni valóm van a földön; de mégis van valamim: a kis leányom. Azt szeretném még egyszer meglátni és megölelni.

Éppen benyitott a siralomházba a biró. Előadta neki az utolsó kívánságát.

— Sajnos, hogy ettől a vigasztalástól is megvan fosztva kegyelmed, mondá Kray. A kis Kla-

rissz súlyos betegen fekszik, valami kütege van; ha az ágyat elhagyja, az neki bizonyos halál.

— Szegény kis leányom! hát még csak meg sem csókolhatom utoljára.

S a keményszívű harczosnak elhomályosultak a szemei a könnyeitől.

— Apja után apja leszek neki, suttogá a bíró.

E közben a kis leánynak is folyvást az apja volt az eszében. Fel akart kelni az ágyból, hogy ő az apjához akar menni. Miért nem eresztik hozzá?

A városház toronyórája mély kongással verte el a kilenczet. Itt volt az utolsó óra.

És a kegyelemért küldött hirnök még sem érkezett meg.

Krayné a beteg vánkosára hajtá le a fejét; az iszonyat őt magát is rémlátóvá tette.

A posztóval bevont dobok fojtott dübörgése hangzott odakünn. Azután egy erős férfihang, mely az ítéletet felolvasta.

Most egyszerre egy mozsár-dördülés hangzik közbe, mire a piacztól ellepő nép ezernyi ajkáról egy üvöltés zendült fel: „megállj“.

— Mi az? Nézd meg anyám! kiált fel a gyermek.

— Ha megígéred, hogy szépen fekve maradsz, s nem dobod le a takaródat.

— Jó leány leszek. Szót fogadok.

Krayné kitekintett az ablakon.

— Na hát, mit látsz?

Jó lett volna, ha el tudta volna mondani; de nem tudott ám szóhoz jutni a zokogástól. Majd odafutott a kis leány ágyához, beletakarta őt a paplanába s úgy vette az ölébe és odavitte az ablakhoz, elfeledkezve minden orvosi tilalomról, hogy lássa hát, mi az a parádé, a mi odakünn van?

A nagy piac tele volt népséggel, az emeletes házak minden ablakából néző csoportok hajoltak elő, a hány ember, az mind kiabált, integetett, kálappal, kendővel a városház felé. Annak a kapuja előtt pedig volt egy feketével bevont állvány, körülfogva muskétás katonáktól, a kik innentől egész a várkapuig sorfalat képeztek. A fekete állványhoz egy hágcsó van támasztva; annak a legfelső fokán áll egy nagy szál zöldruhás férfi (a hóhérok zöldben jártak, nem vörösben); az alsó fokán pedig a kis Klarissznak az apja. Ennek a kezén láncz van, annak a zöld embernek az öklében pedig hosszú, széles pallos, arra támaszkodik. Kray Jakab, a bíró, hivatala díszpalástjában ott áll az emelvénnyel szemközt, kezében a fekete pálcza, — még nincs ketté törve.

„Itt jön! itt jön! A kapuban van már! Jön a hir-

nők!“ kiabálja összevissza a nép s a támadt mozgalmótól ingadozni kezdenek a fegyveres sorfalak.

Kray Jakab egyet int a bakónak; arra az viszszaadugja a pallosát a nagy kapcsos bőrtokba, s odaátmasztja a szegény bűnösök kis széke mellé. Erre aztán a népzaj lassú morajban elpihen s néhány perczig templomi mély csendesség támad. Mindenki az őrtorony kapuját lesi, onnan kell neki érkezni.

Krayné szorosan ölelte magához a bepólált kis leánykát.

Most a külső kapu-utczában egyszerre felzendül a „vivát“ kiáltás s egyre növekedik, a mint a vágató paripa patkói a kövezetet vágják. „Vivát, vivát!“ hangzik már az egész piacz, itt rohan nyargalvást, tajtéktól ellepett paripáján a kegyelem hirnöke; kezében a fehér kendőt lobogtatva.

— Az én Jakab bátyám! sikolt föl a kis Klarissza.

— Az én Jakab fiam! kiált Krayné. S mind a ketten kacagnak örömben.

A mint a tér közepére eljut a paripa, ott egyszerre elbukik, összeroskad; a lovagja lehanyatlik róla, a kezében tartott fehér kendőt és a pecsétes iratot még akkor is, aléltában is, görcsösen szorítva.

Most azután egyik sem nevetett örömében többé.

Ló és lovas ott maradt a földön; a bíró elvette a fia kezéből a pecsétetes levelet s aranygombú bírópálcájával csendet intve a sokaságnak, kihirdeté, hogy ő felsége II. Rákóczy Ferencz megkegyelmezett a halálra ítélt Mayer Károly örnagynak. És azzal leveteté a fogolyról a láncokat. Csak azután rendelte el, hogy az aléltan ott fekvő fiát vigyék fel az anyjához.

Neki még volt valami elintézni valója Mayer Károlylyal.

— A fejedelem megkegyelmezett az úrnak; de egyszersmind megfosztja örnagyi rangjától; kitiltja a hadseregéből, s megparancsolja kegyelmednek, hogy még ebben az órában Kézsmárkot elhagyja, s huszonnégy óra alatt az országból kitakarodjék.

— Köszönöm a kegyelmet, mondá Mayer, akkor sietnem kell a kis leányomhoz.

Klarissz már akkor ismét az ágyban feküdt, mikor az apja odaérkezett hozzá. Nagyon bágyadt volt: alig tudott a kérdésre felelni.

Krayné akkor nem volt mellette, mert a fiát ápolni sietett, a kit magánkívül hoztak fel a házba. Kétségbe volt miatta esve. Azt hitte, hogy meghalt a kedves fia.

A hazaérkező apa megnyugtató: nem lesz annak semmi baja. Katonadolog az egész. Három nap, három éjjel nyeregben ülni nem tréfa. Pihenés kell neki, semmi más. A fejedelem bocsánatlevele Szikszónál kelt; tehát Jakabnak még hosszabb utat kellett megtennie, ezért késett az utolsó pillanatig. Most csak hagyják őt aludni: az apja mellé lesz; az anyja menjen a kis leányhoz.

A kis Klarissz jóformán örülni sem tudott, mikor az atyját meglátta, pedig tudhatta, hogy az a halálból szabadult ki épen. Nagy lehetett a forrósága, csak úgy lihegett. Az apja ölelte, csókolta, ő pedig inkább kívánt egy ital czukros limonádét.

Hanem amint Krayné megigazította a feje alatt a vánkoscáját, annak a kezét mind a két kezével magához szorítá, úgy rebegett hozzá:

— Ne engedd, hogy engem kivigyenek innen.

— Hová, kis leánykám?

— Oda, ki a temetőbe.

— Oh, ne mondj ilyeket.

Mayer Károly félre fordult szemeit megtörölni.

— Lehetetlen őt ilyen állapotban magammal vinnem, suttogá Kraynéhoz fordulva.

— Hová vinné őt?

— Az útra. Nekem egy óra múlva el kell

hagynom Kézsmárkot, s egy nap alatt az ország határát.

— Oh, bizonyára ezt a szegény gyermeket nem is engednénk ilyen állapotban útra vinni.

A gyermek még folyvást átölelve tartá Krayné kezét.

— De akkor ez végkép itt fog a kegyelmed terhére maradni, mert én nem tudom, hogy mikor jöhetek vissza érte. A fejedelemtől számüzetve, nincs más választásom, mint a császári sereghez átmennem, s akkor olyan messzeség lesz közöttünk, a melyen át két barátságos kéz össze nem találkozik.

— Legyen kegyelmed a felől nyugodt. A kis Klarissz a mi leányunk marad. A hol három gyermek van, negyedik is elfér.

Ezért a szóért meg akarta csókolni a lovag Krayné kezét, de a beteg leány azt a kezét is elfoglalta magának, mintha irigykednék az apjára, s ő csókolgatta össze mind a kettőt.

— Csak az Isten megtartaná szegénykét, rebegé a vitéz úr.

— Bízunk az ő irgalmában, vigasztalá a háziasszony.

— Hírt sem fogok róla vehetni, hogy él-e?

— Csak egyszer tudassa kegyelmed velünk a hollétét, ha a sorsa megállapodik.

— Azt teszem. Innen egyenesen Bécsbe fogok menni, s ott keresek alkalmazást a főhadikormányzatnál. Régen kecsegtetve voltam vele, ha el akartam volna hűtlenül hagyni Rákóczyt. Most, hogy ő maga számúz, nincs több okom a vonakodásra. Azt fogom tenni, hogy a mint megérkezem, küldök kegyelmednek egy postagalambot, kalitban. Ha aztán valami gyors üzenetet akar kegyelmed hozzám küldeni, azt egy vékony papírhártyára írva, annak a galambnak kormánytollára kösse fel, s akkor ereszsze útnak. Ha kis leányomnak semmi baja, akkor a nemválaszolás is megnyugtató lesz. De azt a galambot, azt csak tartsa kegyelmed tovább is magánál. Forgandó a sors. Ma nekem, holnap neked. Jöhet olyan idő, mikor azt a szolgálatot, a mit ma tett Kray Jakab nekem, én tehetem meg ő neki. Bécs nincs messzebb, mint Szikszó. Ha a kegyelmed fia meg tudott onnan érkezni a fehér kendővel az utolsó órára, úgy én bizonyynyal az óra előtt fogok megérkezni, ha Kray Jakab feje forog valaha veszélyben.

Ezért a jó szóért megérdemelt a lovag egy forró kézszorítást.

Tán még többre is vihette volna a nemeslelkű-

ség varázshatása alatt, ha Kray, a bíró be nem lép.

— Asszony! mondá a feleségének, a mi vendégünknek egy óra múlva útra kell mennie, gondoskodjál egy kis útravaló falatozásról. Ez most többet ér minden szép beszédnél.

Krayné rögtön sietett megfelelni háziasszonyi kötelességének. Délelőtt lévén az idő, kész ebéddel nem szolgálhatott, de volt jó hideg őz-sült, tepertős pogácsa, a mi igen jó borkorcsolya a hegyaljai mászás alá: utazó embernek pompás lakoma ez.

Mindjárt ott a mellékszobában terített fel a számára, a honnan az ágyban fekvő gyermek szavait is meg lehetett hallani; a lovag jóízűn falatozott, a közben sűrű hálálkozásnak adva kifejezést Kray Jakab és a felesége irányában, az ifju Jakab felől is szorgosan tudakozódott s csak az tartotta vissza hálakitörésének közvetlen kifejezésétől, hogy az most alszik. Így csak per procura csókolta meg helyette az anyja kezét.

A szekér pontban az óra leteltével előállt. Kray Jakab teljesítette bírói kötelességét, feladta a vendégére útiköpenyegét, s végét szakítva az érzékeny bucsuzásnak, útnak indítá ő kegyelmét.

Mikor a lépcső aljáról visszatért a feleségével, azt mondta a bíró:

— Nem szeretném, ha valaha ennek az embernek a kezébe jutna úgy az én fejem, mint a hogy volt az ő feje az én kezemben.

Krayné bámulva nézett az urára.

— Te azt hiszed, hogy ő elfeledhetné valaha azt a hálát, a mivel neked tartozik?

— Mindig gyűlölni szokta az ember azt, a ki nek nagyon le van kötelezve. A jótett — adósság, s az adósság érzése teher. Ez az ember megölte a felesége bátyját. Annak is tartozott valamivel. Ne adj Isten, hogy még egyszer keresztezzék az utaink egymást.

Krayné nem osztotta ezt a sötét életnézetet, inkább a fia felől tudakozódott.

— Fiunk csendesen alszik?

— Nagyon is csendesen. Tartok tőle, hogy rossz éjszakája lesz. Nagy erőfeszítés volt, a mit elvégzett. Ellenben a felől egészen nyugodt vagyok, hogy annak a másik betegnek estére már semmi baja sem lesz.

— A kis Klarisszt gondolod?

— Régi bíró vagyok. Tapasztalatból tudom, hogy szoktak az emberek mindenféle nyavalyát tettetni.

— De az a gyermek? Mi oka volna rá?

— Az, hogy jobban tetszik neki te nálad itt maradni, mint az apjával a kék világban bujdosni. Én azt hiszem, hogy, hála Istennek, semmi baja sincs.

Ilyen pesszimisták az igazságszolgáltatás emberei mind! A sok évi vizsgáló bonczolás az emberi lelkekben, megcsontosítja náluk a szkepsziszt.

Szerencsére épen jött a doktor. Az eldönté a visszás kérdést.

A symptomák után ítélve, a krízis tetőpontjára hágott. Szükséges lesz a synapismus alkalmazása a végtagokra. Az orvosságot is változtatni kell. Az „*anchusa officinalis*“ megerősítendő két drachma *theriacummal*. A beteg csak maradjon állig betakarva s ha nagyon szomjazik, a citromvíz helyett mandulatejet kapjon.

A mandulatejet elkészíteni maga sietett a konyhába Krayné, lebocsátva az ablakfüggönyöket, hogy sötét legyen a kis beteg szobájában, a ki csendesen szenderegni látszott. (A mi jó fordulat a kórtünetek között.)

Rövid időre aztán visszajött a jó mandulatejjel. Ezalatt az orvosság is elkészült. Krayné szét húzta az ágyfüggönyöket, hogy a rendes órára beadjon a kis *patiensnek* a gyermekkanállal, nagy

biztatással a keserű, kellemetlen szagú patika-szerből.

Csak elámult, mikor az ágyat üresen találta. A beteg gyermek hiányzik a dunnái közül.

Rémülten rohant át a szomszéd-szobába, s a bámulattól elmeredt, mikor azt látta, hogy az ő kis patiente ott ül az asztalnál, egy ingben, mezít-láb, s a mit az apja meghagyott a falatozásból, az őzpecsenyemaradékot ugyancsak pofázza, két marokkal tömve a szájába.

— Az Istenért! Klarissz! Mit csinálsz? kiálta elszörnyedve Krayné.

— Hát jóllakom! Két napja nem adtak ennem. Most helyrehozom, la!

S azzal a két tenyeréről szétüté a morzsákat.

Krayné még mindig azt hitte, hogy a leány deliriumban dolgozik így.

Az pedig felkapta az asztalon álló pohárkát, a mászlásmaradékkal s felhörpenté hirtelen: „Ejh! Ez volt a jó orvosság, ni!” S azzal leugrott a székről, odafutott a fogadott anyjához s kaczagva csimpajkozott a nyakába: nem volt ennek annyi baja sem, mint a makk.

A kis Klarissznak bizony nem volt egyéb baja a nagy ijedtségnél; meg hogy szeretett ott maradni az új mama házábanál. Nagy spekuláns volt a

kis leány! A mint az apja eltávozott, nem volt több szüksége a doktor receptjére.

De annál több szüksége volt azokra a szegény Jakabnak; mert az igazán beteg lett, ágyban kellett fekiidnie; eleinte a Klarissznak nem volt szabad a szobájába belépni, csak úgy látta a másik szobából, hogy hordják a számára a pióczákat, hogy törik a konyhában a csigákat hajastól a morszárban: abból főznek neki valami lélöttyöt; csak később, mikor már túl volt a nagy bajon s szabad volt neki csirke-becsináltra kapni, engedték meg a Klarissznak, hogy bemehessen a Jakabhoz, felváltani a mamát a betegápolásnál.

Hogy megijedt, mikor meglátta a kedves bácsikáját.

— Jaj, te Jakabkám, hova tetted a te szép piros orczádat? Csak a nagy szemeid maradtak meg.

De még a hangja is megváltozott: csak úgy suttogva beszélt az.

— Bizony, kis hugocskám, én sokat kiálltam, majd hogy el nem pusztultam.

— Ah, sok kalandod volt? Elmeséled nekem azokat, ugy-e?

— Elmesélem — apródonkint, majd ha az

erőm hazajön. Ha te is szépen megígéred, hogy az anyámnak semmit el nem mondasz belőle.

— Ne mondjam el? De hát miért ne mondjam el?

— Mert az ötet nagyon megrémítené.

— Hát olyan rémséges dolgokat álltál ki? Oh, kérlek, mesélj el nekem csak egyet belőle.

— De majd aztán vele találsz álmodni.

— Annál jobb lesz. Én nagyon szeretek álmodni. Sokszor megpróbálom ébren is, hogyan lehetne álmodni? Az is lehet ám.

— No, hát ülj közelebb és légy csendesen.

A kis leány szemét-száját felnyitva, hallgatott.

— A legelső kalandom volt a poprádi völgyben a farkasokkal. A mint a hegynyeregről alászálltam, a sűrű fenyőerdőből rémséges vadállat-üvöltés, marakodás hangzott fel hozzám. Ismerem a hangot, azok farkasok odalenn. Az ordítás emberi segélykiáltásokkal volt vegyítve: ott egy ember küzd egy egész csorda farkassal.

— Jaj nekem! Nem futottál vissza?

— Hogy futottam volna? Hiszen édes apád kegyelemkérését vittem. Sietnem kellett. Hátha a szorongatott embert még megszabadíthatom a toportyánférgektől? Siettem le a völgybe. A farkasok

akkorra széjjel is tépték a szerencsétlen embert, a ki előttem indult neki az útnak. Ha hamarább megyek, bizonyosan én járok úgy. A mély útban egy ordas jött rám szemközt, ez az agyarak közt egy emberi kart czipelt, a minek az ökle még akkor is görcsösen szorítá a kettétört kardnak a markolatát. A kék huszárokhoz tartozó kurucz vitéz volt a szétmarczangolt lovag. Vitézüln védhette magát, mert az útfélen tizenegy megölt farkas hevert, csak akkor ránthatták le a lováról, mikor a kardja a markába szakadt. Egy csoport farkas aztán a tovaíramlott lovat üldözte az erdőbe, négy ordas ott az út közepén huzakodott a szörnyű lakoma maradványain. Én rájuk rivaltam egy nagyot s azzal közékük lőttem mind a két pisztolyommal. Arra két fenevad bukfenczet vetett s kiejtette szájából a véres iszákot, a mit marczangolt; a másik kettő azonban egyszerre rám rohant; egyik hátul, másik elől támadt.

— Jaj Istenem!

— Ne félj semmit. Az egyiket levágtam én a fokosommal; az jobb, mint a kard, mert nem törik el; a másikat meg agyonrúgta a lovam.

— Ah! fuss már! fuss már onnan!

— De nem futottam; mert felismertem abban a marczangolt iszákban a rézczímeréről a fejed-

iem postáját. Azért le kellett szállnom, hogy felvegyem azt.

— Hagytad volna inkább ottan.

— Azt gondoltam, hogy fontos levelek lesznek abban; s jól tettem, hogy elhoztam; mert az segített a legnehezebb dolgomban. A farkasok sem üldöztek tovább: bizonyosan elfogták a huszár lovát s ez elég préda volt nekik mára.

Klarissz megtörülgeté az ifjú izzadt homlokát.

— Ilyen bajba kellett neked jönnöd azért az én rossz apámért!

— Ez még csak mulatság volt. Oktalan állattól nem ijedünk mi meg: farkassal, medvével mindennapi a kalandunk. Nagyobb félelmem volt a hajdemákoktól.

— Azokkal is találkoztál?

— Igen. De el ne áruld az anyámnak. A Feketehegyen túl, a hol az országút mellett van egy nagy vendégfogadó, a tolvajok lánczot húztak az erdőn keresztül, a miben minden utazónak a szeke fennakadt. A hajdemákok el voltak bújva a bokrok közé s csak akkor ugráltak elő, mikor egy utazó a kanyarodónál a lánczban elakadt: azt kifosztották s aztán valamennyit beteretlék a vendégfogadó udvarába s ott strázsálták, hogy hírt

ne adhasson a másunnan jövőknek. Magam is csak akkor vettem észre a lánczot, mikor a sziklafal mögül kibukkantam. De nem sokat gondolkoztam ám rajta, hogy mit tegyek? hanem sarkantyúba kaptam a paripámat s neki vágtatva, egy szökéssel keresztül ugrattam a lánczon. Egy marczone zsi-vány odaugrott eléem, villogó fejszójét feje fölött forgatva s belekapott a lovam zablájába, de nekem gyorsabb kezem volt, úgy lőttem főbe a ficzkót, hogy a lovam alá esett.

— Ah ez derék volt! De hát a többiek?

— Azok nem vették tréfára a dolgot, minden árokból, bokorból elkezdtek rám lövöldözni, csak úgy fütyölt a fülem körül a sok golyóbis. Eleinte azt hittem, hogy szarvasbogár, vagy bögöly s csak úgy hessegettem magamtól a kalapommal őket.

A kis leány nevetésre fakadt.

— A golyókat hessegetted?

— Az ám. Még nem voltam csatában soha. Először hallottam ilyesmit. Még mikor a vendégfogadót jó messze elhagytam, akkor is ott dongtak a fülem körül; csak a puskadurrogásról gondolom, hogy ólomgalacsinok voltak.

— Bizony, Jakab, ha egy beléd talált volna,

azt a papának soha sem bocsátanám meg; de soha!

— Ez még mind embernek való baj volt, — folytatá Jakab; — de a mi veszedelem ezután következett rám, arra még most is reszketek, ha visszagondolok. Ég és föld, tűz és víz mind ellenem támadt, hogy utamban feltartóztassanak.

— Hanem azt már csak holnap meséld el, Jakabkám. Neked elég volt ennyit beszélned mára; nekem is elég lesz ennyit álmodnom éjszakára.

Vele is álmodott a hallott rémtörténetekkel a kis Klarissz: nevelő-anya, a ki maga mellett hálatta, alig győzte betakargatni az éjjel a rugkapálózó gyermeket, s nem tudta elképzelni, mit kiabálja az egyre: piff, paff, bumm! folyvást farkasokat, meg zsványokat lövöldözött.

Másnap alig várhatta, hogy rákerüljön a sor a beteg mellett virrasztásra.

— Itt vagyok Jakabkám, beszéld tovább, hogyan jártál.

— A biz úgy volt, hogy estefelé, mikor Meccenzéfnél új háttas lovat váltottam, a Babora hegy fölött látok egy goromba sötét felhőt emelkedni s fenyegető morgás hangzik a távolból. Jó lesz elsietnem, míg ez a zimankós idő utól nem ér, gondoltam magamban. S nem vártam, míg a korcs-

máros a nyársra húzott ludat megsüti a számomra estebédnek; hanem lehúztam a ludat a nyársról s eldugtam a tarsolyomba nyersen: majd megsütöm én azt valami tanyánál útközben, s azzal a lovamra kapva, neki vágtam a kassai útnak. Hanem a zivatarnak még jobb lova volt, mint nekem. Először egy olyan porfelleggel borította el körültem az eget és földet, hogy a lovam fején túl nem láttam, aztán meg neki zúdította a zegernye záport, mintha csak kilyukadt volna az ég; s a mellett úgy villámlott, mennydörgött, hogy egy miatyánkot nem lehetett közben elmondani. Én siettem, hogy egy oldalt fekvő nagy bükkerdőt elérjek s ott valami fa alatt meghúztam magamat, míg az öregében tart a vihedernek: de azzal is megjártam; mert találtam ugyan egy nagy odvas fát, a miben a zápor elől szárazra menekülhettem; de a mint épen azon tanakodnám, hogyan csinálhatnék valami tüzet a pecsenyém számára, egyszer csak jön egy hétágú istennyila, belecsap a szomszéd bükkfába iszonyú ropogással. Engemet a szele, meg a nagy kénkö illat majd holt emberré tett. Volt már tűz elég a pecsenyésítéshez; meggyuladt az erdő, még a zápor sem birta eloltani, úgy belekapott a cziherbe. Nekem is elmúlt iziben az éhségem, futottam ki az égő erdéből, a lovamat

kantáron vezetve. Hallottam, hogy zuhognak a hegyekről alárohanó szilaj patakok. Nem jó vége lesz ennek, gondolám magamban, s zápor, szél ellenében ügettem erősen a két árok között, hogy a Bodvát elérjem. De akárhogy siettem, mégis későn jártam. Mire oda jutottam a Bodva partjára, már akkor nem volt rajta hid; a megáradt folyam akkor szakgatta le az utolsó karfákat.

— No, te szegény ember, mit csináltál most?

— Hát én bizony nem várhattam arra, míg a víz lefolyik, mert akkor reggelig is ott ácsoroghattam volna; hanem lekerültem vízmentében keresni, hogy hol szélesebb a víz; ott könnyebb az átúsztatás rajta. De mindenütt veszedelmes volt az; a sárga iszapos víz egész szálfákat sodort magával alá; egy-egy megakadt a partban s akkor egész torlasz tódult föléje fatörzsekből, rekettyéből: a zúgó árban csak úgy keringtek a forgók. Láttam egy kis bölcsőt úszni a víz közepén, azt elkapta a forgó, elnyelte hirtelen s aztán nem-sokára a tulsó parton dobta ki nagy messzeségben. — Mégis neki kellett vágnom.

— No csak nem ugrottál bele? Kiáltá a leány s belecsimpajkozott az ifjú karjába a két kezével. Nem! Na nem szabad beleugratnod abba a csúnya árvízbe.

— Meg kellett biz annak lenni. Jó, erős páriám volt; alföldi mén: bízhattam benne. Istennek ajánlottam a lelkemet s beleugrattam az árba. Magam sem tudom már, hogy vergődtem ki belőle. A víz messze alásodrott magával, míg egy helyen zátonyra akadtam s onnan kigázoltam a lovammal.

— Szegény Jakabkám, hogy megáztál-fáztál. S ezt mind a rossz papáért tetted! Hogy nincs itt az üstöke a kezemben, hogy megtéphetném kedvem szerint. Szegény jó kis Jakabom. Takaródzál be szépen, ha úgy megáztál.

— Dejszen betakargatott engem szépen a sötét éjszaka. Mire kivergődtem az árból, egészen sötét lett s én a folyó kanyarodásai miatt elvesztettem a tájékozásomat: nem találtam rá többet az útra. Sötét lett; csillagot sem láthattam volna, merre van kelet és nyugot? csak a távozó villámlás derítette fel néha a tájat; és én nem láttam a villámfénynél sehol egy házat sem fehérteni. Csak úgy találomra bandukoltam hát előre, a lovam eszére bízva magamat. A pisztolyaimban is mind össze volt ázva a lőpor; védelmezni sem tudtam volna magamat, ha rossz emberek, vagy vadállatok megtámadnak.

Végre meglátok egyszer a távolban egy cso-

port világosságot. Gondolom: azok ott pásztor-tüzek, vagy táborozó kuruczok őrtüzei lesznek s arrafelé tartok. Dehogyan voltak azok; elátkozott lidérczek voltak; tüzes emberek, kik az éjjeli vándort a mocsárba csalogatják. Egyszer csak azt vettem észre, hogy a lovam lába csülökig süppedez a sömlyékbe: a bolygó tüzek pedig szerteszét tánczólnak előlem, egyik zsombikról a másikra ug-rálva. A lovam nagyot horkant, de bizony magam is megijedtem. Hirtelen félrerántottam a kantárszárat s igyekeztem kimenekülni a morotvából: akkor meg a tüzes lidérczek mind utánam szaladtak, egész az avarig üldöztek; ijedtemben csupa ördögöknek néztem őket.

— Bizony azok is voltak ők. — Tudták jól, hogy mi járatban vagy s nem akarták, hogy egy olyan jó prédát, mint az én atyuskám, elragadj a Belzebub kezéből.

— Ugyan áldottam az eget, de még inkább a kemény földet, mikor kijuthattam a csunya mocsárból s annál nagyobb volt az örvendezésem, a mint egyszer a sík fenyéren valóságos égő tüzet látok fellobbanni. Ez már csakugyan embertől élesztett tűz lesz! Feléje tartottam: mire odaértem, már a láng lelohadt, csak a parázs izzott nagy halomban, tőzegtől volt rakva. Mellette azonban

senkit sem találtam. Akárhogy meresztettem ki a szememet, körültekintgetve, csak nem láttam senkit. Már nem bánom, akárki rakta a tüzet, én melegszen nála s a míg megmelegszen, a ludat is megsüthetem a parázson. Találtam ott egy hangafabokrot, levágtam róla egy hajlós vesszőt nyársnak, arra felhúztam a pecsenyémet, két szolgafát tűztem a tűz mellé s arra ráfektettem a ludat, a vessző, a mint a tűztől hajladozik, forgatja azt magától.

— Én még ezt nem tudtam.

— Addig a lovamról kellett gondoskodnom, hogy valahová kipányvázhassam, a hol füves hely van. Találtam egy nedves fűzfát, ahhoz megkötöttem, meghúzgálva előbb az üstökét; azzal visszatértem az elhagyott tűzhöz. Hát már akkor volt mellette valaki.

— Nos? ki volt?

— Egy csunya vén banya. Borzas fakó haja, nagy bibircsós orra, szakállas álla; rongyos palást a vállán, a mibe egészen be volt burkolva, a mint a tűz mellett guggolt.

— Te! Az volt bizonyosan a vasorrú bába.

— Annyi igaz, hogy utálat volt rá nézni. De még undorítóbb volt az a foglalatosság, a mit mivel. Egy nagy cserépkorsóból csunya nagy béká-

kat huzogatott elő, azokat hegyes fanyársakra felhuzogatta s aztán oda tüzködte az izzó parázshalmaz körül, a hogy szokták a gardahalat sütni cserepcsíkon a halászhók.

— A te ludad meg ott sült a tűz fölött.

— De elment én nekem a kedvem minden lúdpecsenyétől azonnal: talán soha sem is kívánok belőle; én csak azokat a kidült szemű békákat láttam, a mik ott sültek, négy lábukat szétmeresztve, a cserepcsíkon, a vén büdi boszorkány vigyorgott azzal a másfél foggal a szájában, a mint engem meglátott s azt motyogta hozzám: „én süti pecsi, te süti pecsi, én is adi belőle, te is adi belőle.“ Én meg csak ott álltam, mint a sóbálvány.

— Ugyan jól jártál, hogy közel nem mentél hozzá! Mert ha egy békát hozzád vágott volna, magadat is lóvá változtat.

— Majd a nehézség tört ki ijedtemben. Szerencsére eszembe jutott, a mire az anyám tanított, ha nagy veszedelemben jutunk, az a mondás: „Isten velem, ki van ellenem?“ s amint ezt kimondtam, a távolban egy kakast hallottam kukorítani. Megkönnyebbült a lelkem egyszerre. Hátafordítottam a tűznek, többet vissza se néztem, akárhogy hivogatott a pusztai vén boszorkány.

— Ugyan jól tetted, hátrafordulva maradt volna a fejed.

— Felkaptam a lovamra gyorsan s vágattam a kakasszó tájéka felé s nemsokára szerencsésen eljutottam egy pusztai tanyához, a hol egy bális lakott. Ott jó emberekre találtam, ennem, innom adtak, a lovamat is ellátták, még éjszakára is marasztottak, dunnás ágyat vetettek a számomra, de én nem maradtam; a mint a ruháim megszáradtak, megittattam a lovamat s nyeregbe ültem: reggelre Kassán kell lennem. A jó pásztorok aztán fáklyával vezettek el az országútig, addig az ég is kitisztult, a holdvilág feljött s én aztán minden akadály nélkül poroszkálhattam tovább a hadi úton. Mire meghajnalodott, a pirkadó égen már ott láttam kiemelkedni a kassai székesegyház magas tornyát.

— No már most ez csakugyan elég lesz mára. Elég volt a fáradságból. Pihenj meg Jakabkám.

Azon az éjszakán mindig úszni akart s egy-párszor ki is ugrott az ágyból a kis Klarissz, Kraynénak nagy ijedelmére s álmában tüzes békákkal viaskodott.

A Jakab is kezdett már erőre kapni: győzött nála az ifjú természet; daczára a sok bevett anti-

moniumnak s a köpölyöknek és hólyaghuzóknak, szerencsésen kiheverte a baját. Ez nap már az ágyában felülve mesélhette tovább a kis Klarissznak a viselt dolgait és a kiállott viszontagságait, — a miket anyja előtt eltitkolt; az apja pedig nem is kérdezősködött utánuk.

— No, hát Kassára megérkezte már szerencsésen. Ott csak nem bántottak talán?

— De bizony bántottak volna, ha hagytam volna magamat. De nagyobb baj volt annál. Kassa városának egyszerre csak az egyik kapuja szokott nyitva lenni, azon kell bemenni, kijönni: a másik héten aztán a másikat nyitják ki; akkor épen az északi kapu volt nyitva; én egyenesen a városházához lovagoltam s ott leszállva a lovamról, felmentem a biróhoz. Előmutattam neki a haditörvényszék levelét a fejedelemhez, a miben apád halálítélete mellett a kegyelemkérő ajánlat volt. „Hüh fiam! akkor baj van!” kiálta fel a bíró. „A fejedelem tegnap este elutazott Göncz városába, oda kell utána szaladnod.” Én nem is mondtam magamnak többet, hirtelen a nyeregbe kaptam s meg se néztem Kassa szép városát, ott hagytam a neked ígért híres mézeskalácsot s loholtam kifelé. Hát amint a kapuhoz jutok, szembe jön rám nagy török sípszóval egy csapat lovaslegény felpántliká-

zott süvegekkel; elől a megkoszorúzott czéhzászlóval. A timárlegényeknek volt lakozásuk, legényeket szabadítottak fel. Jól nyakba voltak már valamenynyien. Közepett lovagolt a felszabadított legény, a czéhmasternek a fia, a hogy később megismerkedtem vele. Én félre akartam térni az útiokból; de a víg czimborák egyszerre körülfogtak s addig nem hagytak békét, míg a kulacsokból jót nem húztam. Akkor aztán azt mondták, hogy no már most menjek „kopját szúrni.“ — Az a szokás Kassán, hogy a felszabadított legénynyel mindenkinek kopja öklelésre ki kell állni, a ki csak lóháton találkozik vele. A ki vonakodik, annak elveszik a lovát s másnapig nem adják vissza, hanem egy kitömött szalmabábot lovagoltatnak rajta az egész városon végig, világ csúfjára. A kopjaszúrás pedig abból áll, hogy mind a két lovaslegénynek adnak az egyik kezébe egy tompavégű kopját, a másikba meg egy bunkósvégű somfahusángot. Azzal aztán egymásra nyargalnak s a melyik a másikat kiveti a nyeregből, az aztán a husánggal úgy elpáholja a legyőzöttet, ahogy csak kedve tartja.

— Jaj! Téged nem szabad megverni, Jakabkám.

— Magam is a mondó vagyok. De a timár-

legények nem sokat hajtottak az én szavamra. Hiába mondtam nekik, hogy a fejedelem stafétája vagyok, sietős az utam: nem lehetett azokkal beszélni, mind be voltak már kapva még tegnapról s azzal fenyegettek, hogy elveszik a lovamat, ha kopját nem szúrok a czéhmester legényfiával. Az pedig egy köpczös, szélesvállú, czipóhátú kamasz volt, a ki már előttem négy legényt leöklelt a nyeregből s valamennyit úgy elpáholta, hogy úgy vitték el őket lepedőben. Láttam, hogy itt nem segít más, mint az én két öklöm. No hát ide azt a kopját, meg azt a husángot! kiáltám s szembeszálltam a nehéz ficzkóval. Az ő kopjája csak a köpönyegemet likasztotta ki, de az enyém úgy orron ütötte ő kelmét, hogy hanyatt bukfenczezett; én aztán megraktam a somfával úgy, hogy megemlegeti a legénységet holtig.

De ez a kimenetel már nagyon tetszett a kis Klarissznak.

— Ezt ugyan jól tetted; hanem már most ne vitézkedj tovább, maradj szépen fekve.

Ezen az éjszakán fel-felkaczagta magát álmából a kis leány: „nesze timárlegény!”

Másnap már szabad volt Jakabnak elhagyni az ágyat néhány órára s kiülni a napra a nagy karosszékekben. Klarissz oda igazgatta a fejéhez

a támogató szarvasbőrvánkost s rakosgatta a zsámolyt a lábai alá.

— Hogy megsoványodtak ezek a te izmos kezeid, a mikkel a kassai legényt elpáholtad. Azt is az apámért tetted.

— Hajh, hiszen ha még csak a verekedés lett volna a legsúlyosabb munka, a mit az apádért véghez vittem! De volt még annál nehezebbre esőbb is.

— Ugyan mi volt?

— Majd elmondom: ha szépen meghallgatod.

Klarissz csendesen figyelt, csak a legyeket hajtotta a cziczfark legyezővel a Jakab arczáról.

— Hát amint Kassáról kiszabadultam s neki sarkantyúztam a lovamat, hogy az elpocsékolta időt helyrepótoljam: egyszer csak elém bukkan a fűzfabozótból egy furcsa ember, a milyent még soha sem láttam az előtt. Az egész ruhája folt hátán folt, tarkállott azon mindenféle színű posztó; a fölött volt a nyakában egy rongyos felleghajtó köpenyeg, a mi hátul ketté volt hasadva, úgy, hogy mikor a szél lebegtette, olyannak látszott messziről, mintha két denevér szárnya lett volna. A fején pedig volt egy pofonütött csókaorrú kalap, az tele volt tüzködve hollótollakkal. Az oldalán

levő tarsolyából pedig csomóba kötött lúdtollak látszottak elő. Bizonyosan garabonczás diák volt. Azt tudom jól, hogy ha az ember garabonczás diákkal találkozik, akkor legjobb azt megszólítani, hogy meg ne haragudjék; mert különben megátkozza az embert s nyakára hozza a fergeteget. Megszólítottam hát: „Quo vadimus?” — „Váczi-bus.” — „Quid ibi facimus?” — „Clericatum petimus.” — „Et si non dabimus?” — „Si dabimus, dabimus, si non dabimus, odáballagábimus.”

— De furcsa az a garabonczásdiákbeszéd!

— A ficzkónak olyan hosszú lábai voltak, hogy gyorsabban ügetett, mint a paripám; nem tudtam elhagyni. Mikor a „háromvíz közéhez” értem, mindjárt a Hernádon nem találtam se hidat, se kompot. Amazt leégették, emezt meg elsülyesztették a futó mezei hadak. Át kellett úsztatnom a folyón. A garabonczás arra kért, hogy vigyem őt is által. Nem tudtam neki megtagadni a kívánságát s megengedtem, hogy a hátam mögé felkapjon a lovam farára. De nem hogy érezte volna a lovam a terhét, még jobban úszott a vízen keresztül; a garabonczás diák szétterjesztette a két kezével a hasadt köpenyegét, a szél úgy vitt bennünket, mintha vitorlánk lett volna. A tulsó parton letettem s búcsút vettem tőle; mondtam neki,

hogy sietős utam van: én lovon, ő pedig csak „per equos apostolorum“ (apostolok lovain) nem utazhatunk együtt. Hát a mint a második folyam, a Tarcza révéhez érek, már ott találtam a parton ülve: ki is pihente magát s fűzfából sípot faragott. Boszús voltam, hogy gyalog elém tudott vágni; de azért mégis átvittem a másik vizen is. Ő a hátam mögött furulyált a fűzfatilinkón s így szépen kikerültük a veszedelmes forgókat. A tulsó parton megint elbúcsúztunk egymástól s a harmadik folyónál, az Osvánál, már megint ott találtam egy fűzfán ülve: a fűzfavesszőre faragott mindenféle ákom-bákomot. Még itt is átsegítettem a tulsó partra. Mikor leszállt a lovamról, azt mondta: „no fráter, a miért ezt a barátságot tetted velem, megtanítalak valami nagy dologra, a mivel sok veszedelmet elhárítasz magadról.“ Én odatartottam a fülemet, azt várva, hogy valami bűvös-bájos varázsmondatra tanít meg, a mi a csatában golyómentessé tesz; hát ez volt, a mit megsúgott: „Ha falun keresztül utazol s a komondorok a lovad után rohannak csaholva, mondd meg nekik, hogy hová utazol, azzal szépen visszafordulnak s nem ugatnak rád többet.“ Én sarkantyúba kaptam a paripámat s ott hagytam a garabonczást a faképnél. De még sem maradt el tőlem végkép. A czifrára

faragott vesszővel rácsapkodott a két lábszárára: „gyi te fakó! gyi te kesely!“ s azzal versenyt futott a lovammal a gyalogösvényen. Egyszerre értünk be a faluba. Ott három falu következik egymáshoz csak egy futamodásnyira: Zsadány, Nádasd, Kéked. A mint a falusi nép meglátta a garabonczás diákot közeledni, minden udvarból előjöttek az asszonyok s hozták neki az aludttejet, hogy kiengeszteljék; engem is megkináltak vele. Engem boszantott az, hogy a falusiak a garabonczás czimborájának néznek s amint a lovamat megkapattam, utat vesztettem előtte, hogy lerázam nyakamról. De mire a faluból kiértem, már megint ott várt rám az akasztófa alatt. Ekkor megharagudtam rá: „elmaradj ám tőlem, szélhordta garabonczása; mert ha kikapom a kardomat, ugyan a hátadra rakok a lapjával.“ Arra a garabonczás rám vicsorította a csúnya nagy fekete fogait s megfenyegetve a czifra vesszejével, ezt a rontást kiáltotta utánam: „Signa te, signa! temere me tangis et angis!“ Ez a mondás visszafelé olvasva is épen úgy hangzik, mint előlről: azért van ilyen rontás benne.

— Jaj! Ird le azt nekem, szólta Klarissz s aztán a betűket egymásután előlről is, hátulról is végig böködve az ujjával, nagyot bámult azon a

babonaságon. Ebből az egy sorból jobban megtanult betűzni, mint az abéczésből.

— Meg is éreztem a rontást nemsokára; mert a míg Nádasdig értem, olyan hőség támadt, mintha kemencze torkából fújták volna reám. A lovamat körülzümögtek a bögölyök, nem birtam róla elverni; csak lépésben ment, mert egyre a hasához kapkodott, s nagyokat rázkódott alattam. A mezőn egy ember az arató nép közül megbolondult a nap-szúrástól s nekem rohant a kaszájával; alig tudtam előle elvágtatni; a falu végén meg egy veszett kutya jött rám szembe, a mi már sok embert, állatot megmart; iszonyú volt a sivalkodás az utcán. Magam is csak úgy menekültem meg előle, hogy belehajtottam egy víztömpölybe; ott láttam elügetni magam mellett a fertelmes állatot.

— Miért nem lőtted agyon?

— Hisz egy kutyát meglőni ocsmányság! Alig értem el a falu tulsó végét, akkor meg tűzi lárma támadt; a nagy hőségben magátul kigyuladt egy góré. Nem tudom hogy oltották el, mert a csordakút ki volt száradva; még a lovamat sem tudtam megitatni.

Klarissza nagy részvéttel törülgette a Jakab homlokát: mennyit kiállt szegény!

— Délután, mikor már a hőség majd leszédített, egyszerre csak nagy sötét fellegek támadnak az égen a hátam mögött — hangzott a mormogásuk távol — a bakacsinnal vetekedő kárpit, ezüsthé-
fényesebb szegélyeivel, elfoglalta lassan a firmamentumot s ebből a sötétségből egy nagy fehér sáv, mint egy dült oszlop ért le a felhőtől a földig. Jól tudtam, hogy mi az. Jégeső az ottan. Megjárom, ha utólér! Ármányadta garabonczás diákja. Ezt a nyakamba zúdítja. Gyorsabb ügetésre nőgattam a paripámat, az magátul is igyekezett, érezve a közeledő nemulaszt. De biz a fergetegnek gyorsabb lába volt, mint az én lovamnak. Nemsokára utólért a szele, egy egész porfelhőt hömpölygetve maga előtt, a mitől azután nem láttam se eget, se földet, csak a lovam ösztönére bíztam magamat, hogy menjen, a merre gondolja. Nemsokára lett aztán világosság; a villám szakadatlanul lobogott, a mennydörgés hangja egymásba keveredett, ha egy perczre megszűnt, hallhattam a vészverte falvak harangszavát. A zivatar utólért. Előbb csak az aprajával kezdte: mogyorónagyságuval, aztán következett az örege; olyanokat koppant a süvegemen, mint egy paritytyakő, a leve meg a csizmám szárán bugyogott ki. Ha baj volt az elébb az izzasztó hőség, még na-

gyobb lett a rákövetkező jeges fürdő. Azt hiszem, ez lett az oka, a miért ilyen nyavalyássá lettem.

Klarissz nem állhatta tovább, sírva fakadt.

— Ne mondd tovább, kedves Jakabkám. Nem hallgatom. Még újra megbetegszel! Oh az a rossz papa! Szeretnék minden jeget, a mi a te fejedet érte, az ő hátához verni egyenkint. Majd holnap mondd el a többit.

A következő napon már szabad volt Jakabnak az asztalhoz ülni s ott költeni el a maga csirkebecsináltját.

Kray Jakab, az apa, a maga szokott szigorú tekintetével szólt a fiához az ebéd végén:

— Édes fiam. Ugyan erősen elkéstél a minap azzal a kegyelemlevéllel. Remélem és kívánom tudni, hogy a késedelem nem a te jóakaraton múlt.

— Nem bizony! sietett belekottyanni a kis Klarissz. Tudná csak a papa, hogy miket kellett a szegény Jakabnak időközben kiállni.

— Klarissz! hát mire kértelek? szólt feddő hangon Jakab, szemjárásával az anyjára intve, aztán ő felelt meg az atyjának.

— Nem, édes atyám. Sem én rajtam nem múlt, sem útközben semmi különös viszontagság fel nem tartóztatott; hanem a késedelmet csupán

az okozta, hogy a fejedelem Kassáról Gönczre távozott, oda kellett még utána mennem. De a mi a megtoldott útnál is nagyobb oka a késedelemnek, az volt, hogy a fejedelem főhadiszállásán épen akkor nagy zenebona járta. Valami ütközet veszett el valahol, a vert csapatok összevissza keveredve tolakodtak a táborba, a kivel csak szóba álltam, az mind káromkodott, s a szentemet áldotta. Mikor nagynehezen ráakadtam a fejedelem szállására, az őrt álló sárga mundéros palotásokról, alig akartak felereszteni hozzám. Az előtermében ott találtam a vezéreket a legnagyobb ortályoskodásban. Egymást szidalmazták, mindenik a másikat okolta, a miért az ütközet elveszett. Hej, hogy nem válogatták egymástól a titulusokat. Azt hittem, korcsmában vagyok. Egyik, a ki legnagyobb urnak látszott közöttük, azt hiszem a fővezér Bercsényi, mind valamennyit lepocskondiázta, és esküdött égre-földre, hogy a kit hibában talál, annak a lábához téteti a fejét. — No itt jó helyen járok a kegyelemkérésemmel! — Engem csak akkor vett észre a kegyelmes úr, mikor már harmadszor gázolt a lábamra a sarkantyus csizmájával. — Hát te ki fia csikaja vagy, mit ögyelegsz a lábam alatt? Nem hordod magad a pokolba! Mit tátod a szádat? Erre én katonás állásba vágtam magam s

megfeleltem neki bátran: „Én igenis senki csikaja nem vagyok, nevem nemes Kray Jakab, fia senior Kray Jakabnak, a fejedelem hivének. Jövök küldetésben, a kézsmárki hadi törvényszék kegyelemkérő levelével a halálra ítélt Mayer Károly számára.“ — Dühösen kaczagott fel erre a szavamra. „Soha jobbkor fiam! De bár két feje volna a Mayer Károlynak, mint a császári sasnak, hogy kétszer lehetne lenyakazni; a kit párbajban megölt, a legjobb alvezérem volt, az átkozott! Menj, süttess ludat a kegyelemkérő leveleden! A fejedelemmel ma nem játszol pitykövet.“ Ekkor én még jobban megkeményítettem magamat. „Még egyéb átadni valóm is van a fejedelemnek,“ mondtam. „Ez a táska itt az oldalamon, a lengyelországi posta leveleivel.“ Erre megváltozott a tekintete s azt kérde: „Hát ahhoz hogy jutottál?“ Elmondám neki, hogy a fejedelem hirnökét a fekete hegyek közt széttépték a farkasok, úgy találtam ott ezt a levélzsákot.

— Hát téged nem bántottak? szólt közbe elrémülten az anya.

— Már akkor odább mentek.

— De bizony nem mentek! sietett megczáfolni Klarissza.

— Mit mondtam? Klarissz! inté hallgatásra

Jakab a leánykát. Nem bántottak engem, édes anyám. — Erre a szóra megsimogatta a fejemet Bercsényi s azt mondta: „Derék legény vagy, fiam. Az apád fia vagy. Csak minden magyar ember olyan volna, mint a Kray Jakab! Vári, míg kijövök a fejedelemtől.“ Erre a többi urak is kezdtek rám tekinteni: kérdezgettek a felvidéki dolgokról. Csodálkoztak nagyon, hogy másfél nap alatt ilyen nagy utat tettem meg; pedig senki sem kergetett. Ekkor kijött Bercsényi s azt mondta, hogy csak küldjem be a hozott leveleket a fejedelemhez, majd ő átvizsgálhatja a tanácsosával, de most nagyon fel van indulva; a válaszáért eljöhettek később. — „Nem, kegyelmes uram, mondek én, nekem nincs elveszteni való időm, holnapután reggel nyolcz órára már Kézsmárkon kellennem; én magam akarok beszélni a fejedelemmel és rögtön. Nem bánom, ha haragszik is, ha az én fejemet leütteti is. Engem ezért küldtek!“ — „Igazi apja fia! dörmögé Bercsényi, nagyot ütve a vállamra. Kray vér! No hát lépj be az oroszlán barlangjába, ha olyan nagyon kénytet a mersz.“ Be is mentem. Még nem láttam másutt oroszlánt, csak az orbis pictusban, de mikor ő előtte álltam, a fejedelem előtt, akkor azt hittem, hogy csak ilyen lehet az. Szörnyen fel volt ger-

jedve az indulattól, arcza tűzben lángban égett, a homlokán — nem tudom — de még a villámló zivatarnál is félelmesebb fergeteget láttam gyülekezni. Úgy éreztem magamat előtte, mint az őz az oroszlán előtt. Szó nélkül vette át a kezemből legelőbb a lengyelországi leveleket, s hevesen felszakította azokat. A míg elolvasta, az arczát vizsgáltam, s láthattam belőle, hogy nem jó fát tettem a tűzre. Azokban a levelekben nem volt valami öröndetes hír. Azután mereven elbámult a semmibe, a fejem fölött elnézve. Utoljára oda dobta a leveleket az asztalra, keserűen dörögve: „Ezt is ugyan megehették volna a farkasok.“ Azzal hozzám fordult, csendes, mély hangon kérdezve: „Hát még mit hoztál? add ide!“ — „A kézsmárki törvényszék kegyelemajánló levelét a halálraitélt Mayer Károly számára.“ Hah! Hogy szikráztak erre a szóra a szemei, azt hittem, hogy széttép haragjában. „Megérdemelte a halált!“ kiáltá olyan dörgő hangon, hogy a reszketés fogott el bele. „Hiába jöttél! Ma olyan nap van, a mikor az égben sem osztogatnak kegyelmet!“ És én erőt vettem a reszketésem, megmerevítettem az idegeimet; ott maradtam állva és a rettenetes haragu félisten szemébe nézve, így szóltam hozzá: „Felséges uram, fejedelmem. Én vé-

szeken, viharokon keresztül törtem idáig, hogy a halálraitélt Mayer Károly számára kegyelmet szerezzek te nálad. Nehéz dolgaim voltak rablókka, fenevadakkal, vízáradással, égszakadással; de megfogadtam, hogy a legnehezebbet is véghez viszem érte. A legnehezebb munka nekem, hogy a térdemet meghajtsam, a ki nem térdeltem se oltár, se ember előtt soha, s összekulcsolt kézzel könyörögjek előtted, légy irgalmas, kegyelmes a szegény bűnösnek, s hagyd meg az életét.“ S azzal odatérdeltem eléje. El akart fordulni, de én erőszakosan megragadtam a kezét, s odahúztam az ajkamhoz. Ekkor halk mormogással azt kérdezé tőlem: „de hát mid neked az a Mayer Károly? az idegen jövevény, a kinek se országa, se hazája?“ — „Nekem senkim és semmim, felelém; de van neki egy leánykája, a kit én nagyon sajnálok.“ Erre a szóra egyszerre mosolyra vált az a hatalmas orosz láni tekintet. Olyan volt az a mosoly azon az arczon, mint a szivárvány a zivataros égen, a min még a villámok cikáznak keresztül. — „Jól van, fiam,“ szólt elvéve a kezemből a kegyelemkérő iratot, fogta pennáját s ráírta a hátára: „A bűnös Mayer Károlynak elengedtetik a halálbüntetés; számüzessék az országból. II. Rákóczy Ferencz.“ Mikor vissza-

adta, még akkor is mosolygott. Ki tudja, mit gondolt?

Az apa odanyújtá a fiának a kezét és megszorítá azt; az anyja odament hozzá és megölelte, a két fítestvére is összeecsókolgatta, csak a kis Klarissz hallgatott egy nagyot, s aztán egyszerre azt mondá Jakabnak:

— Majd ha én egyszer igazán nagy leány leszek, akkor adok te neked ezért a szóért egy igazi, de igazi csókot.

Már akkor tudta, hogy vannak igazi csókok és vannak hamis csókok.

Még azután következett az elmesélése a visszatérésnek. Ebben az volt a legizgalmasabb, mikor Jakab ugyanazokon a vidékeken tért vissza, a miken a három víz közöttől kezdve Gönczig keresztül jött. Akkor azok kalászos vetéssel terített mezők, virító szőlőhegyek voltak. Most jégtől elvert, letarolt siralomországa. Kéked, Nádasd. Zsadány környékén nem volt egy zöldelő bokor, az uton csülökig gázolt a ló a jégben. Reggel még Éden-kert, este már Szibéria. S a hol délelőtt az izzó nap tűznyilai lötték szembe, délután a dermedt szél szárnyai paskolták hátba. A kárvalott falvak népe pedig cséppel, vasvillával fogadta; azt hitte, hogy ő hozta ezt a fergeteget,

minthogy a garabonczással együtt érkezett a falvaikba, s agyon akarták verni.

Úgy kellett neki kerülő utakon elosonni a kertek alatt, míg a jégverte vidéket a háta mögött nem hagyta. Bizonyosan itt szerezte azt a nagy betegséget, a minek majd áldozatul esett ifjú szép élete. — Már az útban érezte a baját, alig birta magát a lovon tartani, mégis csak a nyeregben maradt egész éjjel, hogy jókor megérkezzék Kézmárkra a kegyelemlevéllel. Meg is jött épen az óraütésre, a halálos óraütésre, s az volt utolsó erőfeszítése neki is, a paripájának is.

Bizonyára méltán felróhatja az imádságos könyve hátuljára Mayer Károly az ifjú Kray Jakabnak a nevét, mert a mit az megtett ő érette, ahhoz hasonlót csak egy fiú képes megtenni az édes apjáért.

De hiszen fel is fogadta Mayer Károly, hogy ha valaha Kray Jakabnak, az öregnek, talál hasonló veszedelem járni a feje körül s ő rajta lesz a segítség sorja, majd visszafizeti neki ezt a szolgálatot.

Meglássuk, azt teszi-e?

— — — — —
 Egynéhány hét mulva Kray Jakabné Bécsből kapott egy kalitkába zárt galambot, egy levél ki-

séretében. A levelet Mayer Károly írta az aszszonyságnak, tudatva vele, hogy ő a császári udvarnál nagy hivatalba jutott. Ime küldi azt az ígért galambot, s kéri, hogy bárminő nagy bajuk lesz a Krayaknak, forduljanak hozzá. A Klarisszt ott hagyja nevelő-anyjánál. Ez a legjobb záloga hű érzelmeinek.

*

A postagalambküldés után még sokszor írt Mayer Károly Kray Jakabnének levelet Bécsből. Igazsága volt hozzá elég, hogy a levelezést fenn-tartsa: abban, hogy a kis Klarisszát otthagya Krayék fogadott leányának. Ezért aztán viszonyválaszt is kellett küldeni a levelére. Mindkettő nagy előmenetelt tett a maga pályáján: az apa is, meg a leánya is. A kis Klarissza sokat tanult, még többet nőtt és szépült, jó magaviselete folyvást gyarapodott; a nagy Mayer papa pedig kitűnő állásra jutott a bécsi udvarnál; nagyon megszerették: a katonák a hadi virtusáért (meg a vidám czimboraságáért), az udvaroncok az elmés pletykáiért, a kormányférfiak is szívesen beszélgettek vele a Rákóczy táborában gyűjtött tapasztalatairól, az udvari hölgyek pedig a finom udvarlót jutalmazták benne kegyeikkel. Már kamarás

kulcsot is hordott a tomporán, minél fogva minden időben bejárata volt a legmagasabb helyre is.

De mind ez a dicsőség és a postagalamb együttvéve nem lett volna nagy biztosíték Kray Jakab bíró uram fejének, ha közbe nem jött volna I. Józsefnek az a kegyes rendelete, mely minden császári hadvezérnek ki lett adva, a minek értelmében erősen meghagyatott ő kegyelmeiknek, hogy jövőre nézve mindennemű kegyetlenkedésektől tartózkodjanak, az elfogott kuruczok vezéreit, főembereit ki ne végeztessék, még represzáliák ürügye alatt sem. Tartották is magukat a rendelet értelméhez a jó magyar Pálffy János,² Nádasdy, sőt az emberséges Löffelholtz tábornok² is, hanem hogy a méregtarisznya Heisster fogja-e ama császári rendeletet, kivált prima furia, nagyon respektálni, az igen kétséges kérdés volt.

Pedig éppen ennek a tigris-szivű hadvezérnek a keze ügyébe kellett esnie a jó Kray Jakabnak.

Rákóczy csillaga leáldozóban volt már; egyik erős várat a másik után veszté el, a többit erősen ostromolták. Körül volt fogva Érsekújvár, Murányvár, Kassa, Eger, Lőcse és Kézsmárk s a fejedelemnek nem volt már csataképes hadserege, hogy csak egyet is felmenthessen a szorongatott erős-

ségek közül. Azoknak a várkapitányai aztán többnyire azt tették, hogy a mint tapasztalták, mennyire fogy a puskaapor s penészedik a magazinban a profunt (de még jobban fogy a hajdani bátorság s még jobban penészedik a hűség), hát bölcs alkudozásba ereszkedtek az ostromló császári vezérekkel; néhol már nyélbe is ütötték a kapitulációt, s legalább a maguk számára megmentették a veszett fejsze nyelét. Éppen Kézsmárk városának jutott az a nevezetes szerencséje, hogy annak az őrsége, a városi polgárokkal egyesülten, makacsul ellenállt az ostromló császári tábornok erőfeszítéseinek. Heisster hiába töretett rést a falakon az öreg ágyúival, reggelre azt már a polgárok betömték, s ágyúra ágyúval feleltek vissza. Mindenütt ott láthatá járni a falakon a város bíráját, a polgárhad vezérét, Kray Jakabot, ahol a legnagyobb volt a veszedelem s az éjjeli kirohásoknál, a mik ostromműveletét megzavarták, hallhatta a merész polgárok „vivát Kray” csatakiáltását. Fente is rá a fogát erősen, hogy ha megkaphatja, bizony kioltja a gyertyáját.

Egyszer aztán a kurucz várkapitány kiszámította, hogy „több nap, mint kolbász,” kapitulációt ajánlt a császári hadvezérnek, bármennyire ellenzette is azt a városbíró. Miután azonban a

katonák vezére a Tököli-várat mindenképen fel akarta adni, Kray sem tarthatta magát a városban s így ő is megnyittatá Heisster előtt a „kurucz-torony“ kapuját, a min aztán a császári seregek azonnal be is vonulának.

Heissternek természetesen a legelső dolga az volt, hogy Kray Jakabot elfogassa és tömlöczbe vesse. Ez ugyan a kapituláció feltételeinek flagrans megsértése volt, de az ilyen hitszegés már egyszer Heissternek a régi szokásai közé tartozott s azokat az ember le nem vetkőzheti.

Mikor Kray Jakabné látta, hogy a szerelmes társát lánczraerve viszik ki a házból, a legrosszabbat sejté. Tudta jól, hogy a könyörgés Heissternél nem használ semmit, annak a haragja olyan tűz, a mi a könyhullatástól még jobban fellobog; nem is fárasztotta magát ezzel a kísérlettel. Hanem előhozta a postagalambot, megírta kevés szóval vékony hártyalapra a nagy bajt, a mi a férjét fenyegeti, s azt a levélkét a galamb egyik kormánytolla körül csavargatva, szabadon bocsátá a kis szárnyas postát.

Embertől nem küldhetett volna izenetet, az nem is jutott volna el idejében Bécs városába, de a gyors madarat nem akadályozta röptében a katonakordon, s eljutott a régi galambduczához

Bécsbe annyi óra alatt, ahány nap kellett volna az út megtevésére egy lovas futárnak.

Mayer Károly jókor megkapta Krayné levelét s nem is volt késedelmes; azonnal felsietett az uralkodóhoz, bemehetett hozzá minden időben, olyan kedves embere volt. Előadta, hogy a császári tábornok Heisster minden népjog, kapituláció ellenére tömlöczbe vettette Kézsmárk főbiráját; attól lehet félni, hogy majd a császár parancsolatát sem fogja tekinteni, ha már a becsület parancsolatának is hátat tudott fordítani s még ki is végezteti ezt a derék embert.

József császár nem is késett azonnal megírni a kegyelemlevelet, melyben Kray Jakab kézsmárki birónak, akárminők legyenek is az eddig ellene elkövetett vétkei, teljes bűnbocsánatot ad, életét és minden vagyonát biztosítva.

Ki fogja elvinni ezt a kegyelemiratot?

— Én magam! mondá Mayer Károly. Eszébe jutott, hogy futtatá egykor Kray Jakab a saját legkedvesebb fiát a fejedelemhez az ő kegyelemiratáért, itt az idő, hogy azt most visszafizesse.

Nem késedelmezett, rögtön nyergeltetett, s a melyik kapuja Bécsnek Magyarország felé nyílt, azon el-kinyargalt.

Ütközt sem pihent meg; minden állomáson

friss paripát váltott, s mikor leszállt róla, csak úgy szakadt a tajték a lóról.

Nem kellett ugyan utközben se kiáradt folyón általúsztatni, se farkasokkal viaskodnia, rablók se lövöldöztek rája, garabonczás diák se küldött zivatart a nyakára, de mégis csak elég szép virtus az egy olyan előkelő uraságtól, a ki a kényelmes kereveten heverészhetne odahaza, hogy maga végzi a futár feladatát.

Mayer Károly uram is olyanféle „sokfábólfaragott“ ember volt, a kinek a természetében egyesülve volt a jó is, rossz is vegyest. Lehetett nála egy kis nagylelkű lovagiasság is, a mi erre a vállalatra sarkantyúzta; vissza akarta adni azt a nagy tartozását, a mivel Kraynak adósa maradt; talán az elhagyott kis leányát is óhajtotta látni. Az már több év multán szépen felnőhetett, meg is okosodott, szép leveleket irt már az apjának, sőt egyszer leírta a Jakab fiúnak az egész kalandos utazását, mikor az atyja kegyelemleveléért járt a fejedelem után; tele volt azzal egy egész czifra táblás „exercitium“, azt is elküldte az apjának. Láthatta abból is, hogy mennyi teher van az ő fejére betáblázva a Krayak részére. Bizony nem is feledte el azt. De mégis mindannyinál erősebb ösztön volt az emlékezet: a mi meg a szívére volt be-

táblázva, a szép Krayné emléke. Örült volt, mikor ő rá gondolt.

S a szép asszony, tudtán kívül, maga is éleszté azt a hamu alatt lappangó tüzet, azokkal a nyájas levelekkel, a miket minden alkalommal küldözött Bécsbe a lovaghoz. Nála az a levelezés bizonyára tiszta, ártatlan szívbeli jóság volt. Azt a férfit, a kinek az életét az ő fia mentette meg, s a kinek a leányát ő fogadta fel gyermekének, olybá vette, mintha a családhoz tartozó tag, mintha édes testvér volna s azzal a gyöngédséggel írt mindenkor hozzá.

Előbb azonban minden levelét megmutatta az urának, s el nem küldte addig, a míg az végig nem olvasta. Kray Jakab nem is talált azokban semmi kárhozzátatni valót.

Csakhogy két különböző szem egészen más gondolatokat olvas ki ugyanegy levélből. Mayer Károly a gyöngédséget szenvedélynek vette s azt gondolta, hogy a szép Krayné is egész szívvel hajlik hozzá.

Ez volt a fő ok, a mi arra a fáradságos nyargalásra felbuzdítá. Előre elképzelte, hogy a mit a szerelem megkezdett, a háladatosság hogy fogja befejezni. Az öröm nagy kerítő!

Előre ki is főzte jól az egész tervet.

Megjelenik mint szabadító; az apát a vérpadról hozza vissza családjához. A hány ölelés, csók azt éri, az mind neki is szól. A megkegyelmezett rebellisfőnöknek azután, illendőség szerint, fel kell menni Bécsbe, megköszönni a királynak, hogy életét, vagyonát meghagyta. Azalatt, míg ő odajár, a hű barát fog gondoskodni a házáról, hogy a durva, győztes katonaság ne erőszakoskodjék a kipécézett családon s ő bizonyára igen jól fogja a családapát adni.

Ilyenforma agyrémekkel volt tele a feje az egész uton, s az az út hosszú volt, két nap, két éjjel huzódott el bele. Szerencsésen vége felé járt.

Késő este volt, a mikor Mayer Károly az utolsó állomásra megérkezett Kézsmárkon innen. Az egy kis szepesi város, Sztrázsa, olyan kicsi, hogy falunak is beillik, de azért híres a korcsmája. Ott tudniillik minden utazónak meg kell állapodni éjszakára, a ki Kézsmárkra igyekezve, naplemente után talált érkezni; mert akkor már Kézsmárk kapuját bezárták, s a városba senki be nem mehet, azért a sztrázσαι korcsmának mindig van vendége.

De ki is volt fáradva Mayer Károly az éjjelnappali szakadatlan lovaglástól, minden porczikája kívánta a pihenést. A korcsmárosné is jó ismerős volt; kaczkias menyecske, a ki különösen

szerette a kétszinű posztót (a hogy a katonaegyenruhát hijják), azonban a diákokat sem vetette meg. Ismerték a szép Panna asszonyt Rákóczy palotás hadai s a híres franczia gránátosok, valamint az erdélyi nemesi ifjak; tudtak felőle beszélni a szepesi gróf mazurjai s a német veres dragonyosok. Mindeniknek a nyelvén értett. Pártkülömbiséget nem ismert; egyszer kurucz, másszor labancz kopogtatott be hozzá; mindeniket szívesen látta, egyformán traktálta. Arról nem tehetett, hogy olyan szép asszony volt.

Panna asszony nem is eresztette egy tappot se tovább Mayer Károlyt (régi jó vendégét), bevezetteté a lovát az istállóba, le is nyergeltette, maga adott neki szénát.

— Innen ugyan nem megy kelmed tovább hajnalhasadtáig! mondá a lovagnak. A legjobb tokaji mászlás átalagomnak veszem vérét a kelmed kedveért, nyalka kurucz hadnagy!

— Nem vagyok már kurucz hadnagy, babám, ha az volnék, itt most tűz volna a talpam alatt; a császár colonellusa vagyok.

— Biz én pedig többre tartom a hadnagyokat, mint a colonellusokat.

— Hát Panna asszony, mi hirt tudsz Kézsmárkról?

— Oda ma be nem megy már kegyelmed! mert zárva van a Tököli-vár kapuja. Ott lobog már rajta a sárga zászló. Holnap hajnalhasadtkor nyitják ki a kaput s aztán nagy vesztés lesz. A főbirót, Kray Jakab uramat kurtítják meg egy fejjel, a bizony. Már fel is van állítva a tőke; magam láttam a két szememmel, onnan jövök a városból.

— Hány órára van kitüzve a nyakazás?

— A mint a nyolcz órát veri a harang a kucztoronyban. Trombitaszó mellett hirdették ki az ítéletet.

— S mennyire van ide Kézsmárk?

— Egy kis óra, de a ki nem sajnálja a lovától az ostort, félóra alatt is begyőzi.

— Hát aztán a biróné asszonyom sajnálja-e nagyon az urát?

— De sajnálja biz' a jámbor; úgy lőt-fut az utcán, mint a háborodott. Annyit ki tudott könnyörögni a német generálistól, hogy halaszsa el holnapig a kivégezést, hátha addig megérkezik a császártól a kegyelemlevél. Mondják, hogy postagalamb által sürgette meg Bécsben.

— Ugyebár szép jutalmat adna Krayné asszonyom annak a stafétának, a ki holnap nyolcz

óra ütés előtt a kezében lobogtatná a kézsmárki piaczon az ötpecsétes levelet?

— Minden aranyát neki adná, még talán egyebet is.

— No hát ne busulj, babám, itt van az én tarsolyomban az az irás.

Elő is vette, még is mutatta nagyobb hitelesség kedvéért a bécsi paksamétát, a mire kívülről is rá volt írva ez a szó: „gratia.“

Az asszonyszív aztán olyan, hogy mindjárt megolvad, ha valami váratlan éri. Ezért a jó hírért a szép Panna asszony úgy agyba-főbe csókolta a lovagot, mintha az ő számára hozta volna e kegyelmet. Pedig hát ő neki a kézsmárki bíró se nem ura, se nem atyafia.

Készült is hevenyében olyan fölséges vacsora Mayer lovag számára, a milyentől még a füle is kétfelé áll az embernek; a boros kancsóknak pedig nem volt se szeri, se száma.

Igaz, hogy az úton két napra valót koplalt és szomjazott Mayer lovag; de az is igaz, hogy a sztrázsaai csárdában három napra valót evett és ivott. Verje meg a csoda, hogy még a holnapra való eszét is elitta.

Ott ragadt a csárdában: le kellett fektetni, hogy kialudja magát; egypárszor felserkent, de

akkor is csak bort kért, meg szép asszony csókját, s addig békét nem hagyott, a míg valamelyiket nem kapta.

Mikor a hasadó hajnal besütött az üvegkarikákon, még akkor is alva találta a császár futárját: alva és részegen.

A szép Panna asszony nem volt rest felrángizigálni a lovagot fektéből: „Kelj fel már, staféta, colonellus, vagy mi a titulád! ülj már a lovadra! Kinyitották már a Tököli-vár kapuját; bemehetsz rajta!“ De nagy munkájába került, a míg a lovagot talpra tudta állítani; még nagyobbba annak a megmagyarázása, hogy most nem Bécsben van, a „rothes Dacherl“-nál, hanem a sztrázsei csárdában.

A mint aztán fel tudta nyitni a szemeit a lovag, megint csak ölelkezni akart, a szép korcsmárosné alig birta eltaszigálni magától.

— Siessen már kegyelmed Kézsmárkra, mert el talál késni, s az alatt leütik a szép asszony urának a fejét.

S fogta, ráöntött egy kanta hideg vizet a makutyi lovag fejére.

Attól egy kicsit kijózanodott az, s elkezdett prüszkölni.

Most már majd megtisztul a feje! gondolá

Panna asszony, s kiment a konyhába, hogy hevenyébe korhelylevest főzzön a lovagnak. Gondolta, az alatt majd felöltözik az.

Hát amint bejön a párolgó levessel, azt látja, hogy a lovag megint csak végigfeküdt egy lóczán s ismét horkol.

— Kelj fel! Ne aludjál! Vágd be ezt a jó borsos-levest, egybe kijózanulsz! Kiabálta a fülébe Panna asszony, s addig-addig ültetgette egyenesre, támogatta fel a fejét, míg szerencsésen annyira vitte, hogy az asztalra téhenkedett, s hagyta magát kanállal etetni, mint a tejtől elválasztott gyerek.

Az a jó borsos savanyú káposztalé aztán csak helyrehozta a gyomrát, kezdett emlékezni is rá, hogy mi járatban van most. Azt motyogta, hogy „hol van a sarkantyu?”

Panna asszony előkereste neki valahonnan az ágy alul a ledobott lovagsarkantyuait.

Az ittas lovag ravaszul nevetett.

— Hehehe! Nem ez a sarkantyu! Korcsmárosné volnál: még sem tudod, hogy mi a sarkantyu?

— Bomolj meg! Most is elegend van benne. Dörmögé Panna, a hátára ütve a tenyerével s felhozta aztán neki a szüknyakú „egyes“-ben a

lengyel-pálinkát. Egy kupicza pálinka a korhely-leves után: ezt hívják úgy, hogy „sarkantyu“, — ha előtte iszszák a levesnek, akkor a neve „patkó.“

A szűk, hosszú nyakú egyesből kiszívni a tűzített nagy tudomány és vesződség pedig.

— Huzzad már! szívd ki már! Aztán kösd fel az igazi sarkantyuuidat! Én addig felnyergeltem a lovadat! Nézd már milyen magasn jár a nap! Ne adj Isten: bizony még elkésel a gratiával!

A szép menyecske maga ki is ment az istállóba; felnyergelte Mayer Károly colonellus úr paripáját, s azután elővezetteté a szolgával az udvaron.

Hát mikor már mindez megvolt, s vizatért a vendégszobába, elszörnyedve látja, hogy Mayer lovag még mindig csak az egyik sarkantyujának a felcsatolásával vesződik, sehogy sem találja el a csatt peczkével a szijon a lyukat.

— Mit mivel kegyelmed, colonellus uram, az Isten szent szerelmeért? Kézsmárkról már idehallik a hét órai harangszó!

S azzal maga odatérdelt a lovag lábaihoz s gyors kézzel kezdte el annak a sarkantyu felcsatolni a nagy lovaghabdáira.

Mayer lovagnak ezalatt kedve kerekedett a szép menyecskével legyeskedni.

Panna asszony a körmére koppantott.

— Menjen a gutába! Hogy jut eszébe ilyen órában az incselkedés?

Mayer lovag erre odahajolt a menyecskéhez s ezt sugta a fülébe:

— Özvegyasszonyt csinálók a szeretőmből.

Panna asszony talpra ugrott e szavaknál; bizony még a fejkötőjét is emelgették a hajszájai a fején, annyira elszörnyedett ez istentelen gondolattól.

— Oh te pokolra hátráló pernahajder! Nem colonellus vagy te, hanem csamangó: a hóhér czenkje! De ezt az istentelenséget ugyan el nem követed. Czoki mindjárt! Ki a házból! Vagy sep-rűvel kergetlek ki!

S azzal hátulról megragadva a lovag vammszának a gallérját, két kézzel, erőhatalommal kituszkolta a vendégszobából a pitvarba, onnan meg a tornácza; a fizetést sem várta be tőle: „majd megfizethet, ha visszajön, most csak siessen Isten hírével.“

Azzal ketten a lovászlegénynyel feltolták a lovagot a nyergébe, beleillesztették a lábait a kengyelbe; kezébe adták a kantárt, s a ló fejét

Kézsmárk felé fordították. „No már most gyih fakó!”

S hogy gyorsabban menjen, még egy jót húzott a paripa farára a nyirfaseprűvel Panna asszony. Akkor aztán megkezdődött a futás.

Panna asszony utána nézett, a míg láthatta; a lovag úgy lovagolt, a hogy részeg emberek szoktak; a paripája többet oldalgott, mint előre ment.

— No, én attól tartok, hogy ezzel a lovaggal nem fogok találkozni a mennyországban; de talán még a pokolban sem, mert ennek a számára még ott is extraszobát fognak fűteni!

A míg Mayer Károly lovag a sarkantyuit kötogette hadonázva, az alatt Kray Jakabné az oltár lépcsőit koptatta a térdeivel, imádkozva, hogy érkezzék meg jó hajnalra a kegyelem elítelt férje számára.

A hajnal eljött; de nem a kegyelemlevél; Kraynét áthívták a börtönbe, hogy vegyen bucsut halálba induló szerelmesétől.

— Ne sirj, feleségem, mondá neki az erőszivű ember. Ha az egyik Kray Jakab kidől, itt marad a másik. Itt marad a fiad.

Aztán a fiát ölelte meg s azt mondá neki:

— Jobb ne légy; de okosabb légy, mint én.

Mire a fiu e szóval válaszolt:

— Bizony mondom neked, apám: se jobb, se okosabb nem leszek náladnál; hanem hozzád méltó leszek.

Azután kivezették őket az elítélt börtönéből.

Krayné még ekkor sem tudott megnyugodni az elfordíthatlan végzésben: olyan nagyon bizott a postagalambban; még jobban annak az ajándékozójában. Annak az ablakából nézett el arra Sztrázsa felé, a honnan a hirmondónak érkeznie kellett.

Valami kis porfelleg látszott közeledni a távolból az országuton.

— Ott jön a hirnök! A császár futárja! Kiáltá örömmel Krayné. Várjatok! várjatok! Mindjárt megérkezik!

Jött is az, igazán ő volt. De nem így szoktak ballagni kegyelemlevéllel. Hej mikor az övét hozta az ifju Kray Jakab, nem kimélte a sarkantyut, a fű kalásza septe a vágató paripa hasát; ez pedig csak úgy poroszkálva baktat előre.

— Siess! oh siess hát! sikoltoz a toronyból az asszony, s fehér kendőjét lobogtatja a tunya lovag felé. Észre sem veszi az. Úgy látszik, mintha szunyókálna a nyergében.

— Siess! oh siess!

Most egy ágyulövés dördül. Ez jelenti, hogy az elítélt a vesztőhelyre lépett.

A lövésre a lovag felriadni látszik, s most már nyargalásra bírja a paripáját.

Késő az már. Még a kapuhoz sem ért el, mikor már a második ágyulövés jelenti, hogy az ítélet végre van hajtva, Kray Jakab bíró feje a porba gördült már.

S hogy a lovag nem jutott el a kapuig a második lövés előtt, e fölötti kétségbeesésében Kray Jakabné aláveté magát a magas kurucztoronyból a mély sáncz-árokba. Szörnyet halva hozták onnan elő.

*

Jöhetett már vágtatva a kopogós köveken végig Mayer Jakab; mire a piacra jutott, épen a chamadeot fújták a trombitások. Futhatott már azzal a levéllel a kegyetlen Heissterhez: azt csak dühbe hozta vele.

— Mit hozod nekem most már ezt a firkát? Eredj: ragaszd oda Kraynak a fejét a nyakához, ha tudod. A mi megtörtént, én nem csinálhatom vissza. Ez már megvan. Tegnap beszéltem vele: panaszkodott, hogy csusz van a fejében. Az enyimben is az van. Az övé már elmúlt, az enyim még megvan. Ő a boldogabb.

Mayer Károly úgy tett, mint a ki nagyon sajnálja ezt az elkésést! Hogy milyen fátum ez már! Pedig maga is így számította ki.

Sietett Heisstertől a Krayék házához.

— Hol van Krayné asszony? Hol az ifju Kray? Kiabált már a lépcsőkön, s lármájára ki-
jött a tornáczból az ifju (azaz, hogy most már
legidősebb) Kray Jakab.

— Hol van szegény, szerencsétlen anyád?

— Már nem szerencsétlen. Boldog már egészen. Mondá Jakab s feltárta előtte az ajtót.

Mayer lovag láthatta, hogy mit csinált. Ott feküdtek egymás mellett a ravatalon a férj és az asszony, egy közös szőnyeggel beterítve.

Mayer lovag most verte már aztán a fejét az ajtóküszöbbe. Hiszen nem így akarta ő ezt, hogy az asszony is meghaljon. A szép, kedves asszony, a milyenhez hasonlót nem terem többet a föld. Hogy a férjét el akarta veszíteni, az csak ő miatta történt, de ha tudta volna, hogy férjével együtt fog halni, talán azt is inkább megmentette volna.

A kis Klarissz ott ült a két halott lábánál s nem kelt fel az apját üdvözölni.

Mayer Károlyon erőt vett az érzés. Zokogni kezdett. (Az asszonyt nagyon sajnálta.) Pörleke-

dett Istennel, angyalokkal, szentekkel, a fátummal: miért engedték e szörnyű esetet megtörténni; s felváltva, hol az egyik, hol a másik halottat csókolta meg.

— Sirhatsz már! Dünnyögött Klarissz. Ha jobban nem tudtál sietni.

— Leányom! Kiáltá Mayer lovag s két ökölrel ütötte a mellét. Ég és föld a tanum, hogy menynyire siettem a kegyelemlevéllel.

— De nem annyira, mint a Jakab sietett a tieddel. Bizonyosan betértél valahová, egyet nagyot inni. Kipihented magadat: elnyújtóztál. Mikor mi itt vártunk. Hiszen pehely van a szakálladban: te dunnás ágyban háltál.

— Klarissz! suttogá Mayer lovag elképedve. Az egész teste végig borsózott e szóra.

— No hát már most mind a kettőnket árvaságra juttattál! mondá a kis leány. Látod ugy-e? ott áll a Jakab, itt ülök én. Aztán sem én nem sírok, sem ő. Nem ám; mert még nem hiszszük, hogy ez igaz, a mit látunk. Azt mondjuk egymásnak: álmodunk most. De majd mikor temetni viszik őket, majd ha eléneklik odakünn, aztán visszajövünk, s nem találjuk őket idehaza: akkor kezdődik el a sírás. Neked nem jó lesz azt hallgatni apám.

Mayer Károlynak súlyosabban hullott a fejére ez a beszéd, mintha az itéletnapigazságosztó angyal szavait hallaná. Pedig ezeket csak egy locska gyerek mondta.

— Én mindent megtettem, szólt a kezeit mellette téve, s úgy mentegette magát az előtt a csepp gyerek előtt, mintha az valami nagy professor volna, ő meg egy csinytettet eltagadó kis diák. — „Nem jöhettem hamarább. Nem időztem sehol akaratból.“

Az csak a kis kezeivel integetett neki olyanformán, mint mikor azt mondják: „Ugyan ne hazudj, mert rászoksz.“

Akkor aztán ahhoz a másikhoz fordult, a fiúhoz. Az nem tett neki szemrehányásokat, még csak a szemeivel sem vádolta, le nem vette ő azokat atyja és anyja halvány arczáról.

Odament hozzá a lovag s megölelte.

— Oh kedves, édes fiam, micsoda szörnyű nap ez, a mit ránk hozott a balsors! Egy órában apát, anyát vesztettél. De fogadom igazi keresztén hitemre, hogy apád leszek a megboldogult helyett, ha már meg nem szabadíthattam őt. Elviszlek magammal, édes, jó gyermekem; fiammá fogadlak, s nyitok előtted olyan fényes pályát, a

melyen a dicsőség el fogja takarni a fájdalmas emlékezetet. Ugy-e, hogy velem jössz?

Ekkor egyszerre a szeme közé nézett Jakab a lovagnak, s aztán megszorítva a kezét, azt mondá neki: „Bizony veled megyek!”

— Tehát akkor megint együtt leszünk, kotytyant bele a kis Klarissz.

— Te pedig addig egy kolostorba fogsz menni nevelőbe.

*

Mayer Károly lovag ezután a legsürgetősebb dolga után látott. A királyi kegyelemlevél, ha elkésett is az élethalál kérdésében, de foganatban marad a vagyona nézve. Kray Jakab elkobzott javait ki kellett adni Heissternek, s az mint árva-bizomány lett a kézsmárki árvák-atyja gondjaira hagyva, a két kiskorú fiuval együtt. A temetésről gondoskodtak maguk a polgárok, a kik a bírájukat nagyon szerették. Egyszerre, egy sirba lettek elhelyezve a szerencsétlen férj és feleség, s a lelkipásztor igen szép bucsuztatót tartott fölöttük.

Jakabnak, a hogy akkor szokás volt, hogy a temetési czeremoniát a legidősebb fiu rendezze, nem volt szabad semmiféle elérzékenyülést mutatnia, sőt a temetésre következő halotti toron sorra kellett neki poharat kocczantani a megbol-

dogultak mindenrendű tisztelőivel, kik ősi virtus szerint éjfélig elpokolálgattak a gyászbaborult háznál.

Hanem éjféli után, mikor a vendégek erre-arra eldülöngtek, Jakab felkötötte az apja ősi kardját, nyakába kerítette a köpenyegét s lámpás nélkül kiosont a kertajtón. A sötét sikátorokon keresztül eljutott a temetőig: se a bakterek, se a silbakok nem vették észre.

A temetőnek magas fala volt s a kaput hatalmas vasrács zárta el. Hanem a diákok azért sokszor belopóztak oda éjszaka, s azt a csinyt követtek el, hogy egy-egy gazdag polgárnak a sírkövére, a hosszú létánia érdemek közé felírták a megfordított viszonyaikat s a kegyes votumokat megtoldták e szókkal: „quod Deus avertat“. (Ne adj-Isten!)

Az volt pedig a diákoknak a praktikájuk, hogy ketten kétfelől belekapaszkodtak egy olyan vasrudba s azt addig huzzák, míg meghajlott, s akkor aztán ezen a tágított résen egy harmadik bajtársuk keresztül préselhette magát. A mihez másnak három legény kellett, ahhoz elég volt Kray Jakab egymagában. Két izmos karjával szétfeszítette az ismerős rudakat, s elébb átdugta rajtuk a fejét; a többi aztán utána csuszott.

Csunya, viharos éjszaka volt! a széltől hajtogatott thujafák, mint valami nagy boszorkányseprők, paskolták a sirkövön guggoló márványangyalokat; a hold előtt kísértetes alakokat váltva suhantak el a felhőfoszlányok; a csontház eszterhaja alatt jajgatva hívta a kuvik fészkeből levert fiát.

Jakab rátalált szülői sirjára.

Még ez elé nem volt ültetve se tiszafa, se életfa, csak egy nagy vastag kőtábla volt végig fektetve azon.

— Apám! Édes apám! mondá az ifju. Eljöttem, itt vagyok. Éjfél után jöttem, akkor talán ti is ébren vagytok. Nem sirtam még érted, nem is fogok sirni. Könny nem elég arra, hogy téged elsirasson. Vérnek kell a te véredért folyni! Annak, a ki halálodat okozta, kísérője leszek, mint az árnyék. És ha megtudom valaha, hogy akaratból tette, megítatom vérével ezt a te kardodat, lemosom vérével a te czímeredről ezt a te nagy gyaláztatodat. Úgy segítsen meg engem az Isten!

Azzal levágott három szál fűzfa-vesszőt, azokra rámetszette magának és a két öcscsének a névkezdő betűjét s letűzte azokat a sirhalom fejéhez: ha megélednének.

Azután azon a módon, a melyen bejött az

Isten kertjébe, ki is jutott onnan. Mikor a torozó vendégek oszladozni kezdtek, már otthon is volt s mindegyiktől külön elbucsuzott.

Aztán sem hajtotta fejét nyugalomra. Az a jó szokás volt, hogy a gyászoló háznép a temetkezés napjára boruló éjszakát reggelig virrasztva töltse.

A férfiak dőzsöltek, a cselédnép mesézett, a gyermekek játszottak kártyást dióra. Így engesztelték a megboldogult szellemeket.

Jakab odaült az asztal mellé, mikor a vendégek eltávoztak; csak Mayer lovag maradt ottan.

— Szeretem, hogy erős szivűnek láttalak, mondá a lovag a fiunak.

— A megtörténtek fölött siránkozni gyermekek dolga; felelt az rá. Nekem a gyalázat a nagyobb gyász. Hogy az apám vesztőhelyen halt meg, mi mossá le rólam, egész nemzetségemről ezt a nagy makulafoltot?

— A dicsőség, édes fiam. Biztatá őt a fogadott apja. Elviszlek magammal a harcz mezejére; el innen ebből a gyászos hazából. A nagy Savoyai Jenő alatt fogunk egymás oldalán küzdeni a babérért, s ez begyógyít minden sebet, betakar-gat minden foltot.

— Jól van, fogadott apám: veled megyek, a

hová mégy, soha el nem hagylak, mondá Kray Jakab, kezét nyujtva parolás fogadásra a lovagnak.

Másnap aztán Mayer lovag elvezette a fiatal Kray Jakabot Heisster tábornokhoz, bemutatva őt, mint a malapropos kivégzett bírónak a fiát. Ez már jó uton indult: a császár szolgálatába állt; a mi szégyent az atyja bukása ejtett a czímerére, azt ő vérrel mossza majd tisztára.

Heisster megdicsérte a rekrutát s maga is írt mellette ajánló levelet a nagy Eugénhoz, hogy végzetes hibáját valamivel jóvátegye.

Hanem a kis Klarisszt ugyan nehéz volt a Kray-házból elvinni, mikor előgördült az uti hintó. Nem volt neki elég, hogy a kis fogadott testvéreitől elbucsuzzék, a cselédeket is mind sorba vette; kutyától, macskától alig bírt megválni; utoljára azokra a karosszékekre borult, a miken fogadott apja, anyja ültek néhanapján; azokat is a könyeivel öntözte, sorra elsiratta.

— Tudom én azt, hogy soha sem leszek többet életemben boldog: csak eddig voltam!

*

A kis Klarisszt Bécsben az Orsolyaszűzek kolostorába adták, a hol a háborúban járó katonatisztek leányai nevelődtek.

Mikor Jakabtól búcsút vett a kis leány, azt mondá neki, az apja hallatára: — Tudod, mit ígértem neked, mikor elbeszélted, hogyan mentetted meg apámat a fejedelemtől? Mit mondtál neki, mikor azt kérdezte, mit könyörögsz olyan nagyon egy idegen emberért? — No hát ha el nem feledkezel róla, én sem feledkezem el róla.

— De hát mi az? kérdezé Mayer lovag kíváncsian.

— Majd megtudod, ha jó apa fogsz lenni, mondá a kis leány, s a szájára tette a mutató ujját, hallgatást parancsolva Jakabnak.

. . . A kis leány mögött aztán bezáródott a kolostor ajtaja, Jakab pedig követte a nevelő-apját az ő útján.

Ezuttal hosszú útja volt. Wratisslaw kancellár megbízásából kellett Madridig utaznia.

Spanyolország akkoriban osztrák örökös tartomány volt; a miatt folyt a hosszú háboru, mely fél Európát földrengésben tartá.

A magyar király öcsce, Károly tartotta udvarát a spanyolok fővárosában ez idő szerint.

Az escuriálban a szigorú spanyol udvari illetéketői korlátozták az erkölcsöket, hanem zárt ablakok mögött annál szabadabb volt minden.

Egy olyan délczeg ifjúnak, mint Kray Jakab,

a ki nevelő apja pártfogása mellett az udvar minden ünnepélyén résztvehetett, bizonyosan fel kellett tűnni, már külső delisége által is; de még érdekesebbé tette őt az a méla búskomorság, mely arczvonásain visszatükröződött.

Családi tragédiája nagyhamar ismeretessé lett. A végzetes elkésése a kegyelemhozó hirnöknek. Most ugyanaz a lovag fogadta őt fiává, mintegy sorsengesztelő áldozatul. És a fiú oly odaadó ragaszkodással kíséri nevelő-apját, mintha édes szülője volna.

Még titkai sincsenek előtte.

Pedig az ilyen deli leventének volna mit őrizni. Titkos kézszorításban otthagytott levélkék; meghívók édes légyottokra; suttogó duennák által küldött üzenetek; gyöngéd kezek által himzett cziczomák; ablakredőny mögül ledobott virágok; összegyűrt stanzák, rimes sóhajtásokkal: a fiatal szívnek bizony gondot adnak. Ő mind valamennyivel beszámolt a fogadott apjának.

Mayer lovag csodálkozott rajta.

— Soha ilyen fiatal embert! Fél az asszonyoktól! Hej, ha én volnék a helyedben! Magad sem tudod, hogy miket dobsz el magadtól?

Jakab minden kísértésnek ellenállt s hagyta a köpenyegét Potifárné kezében veszni.

Egyszer aztán az a szerencse érte, hogy komolyan belészerettek.

Először csak a balsorsa miatt. A részvét az a lámpásos gyerek, a ki a szerelem előtt jár. A szép Bonavides hercegnő addig-addig sajnálkozott a szegény árván, míg rájött, hogy megvigasztalja.

Csak hogy Kray Jakab nem volt az a mindennapi fiatal ember, a ki, ha egyszer a világba beleszabadult, mint a vacsoravesztő pille, minden lámpásnak neki repül.

Otthon szigorú erkölcsben nevelték.

Ebben a században a törvény is keményen regulázta a szerelmet: sejtették bölcs ősapáink, hogy mihelyt szabadságra lesz eresztve az erkölcs, mihelyt a paradicsomi édességet úton-útfélen árulhatják, mint a mézes-bábot, következni fognak a hitükre bizott cassával világbafutó jó czimborák, az ősi birtokukból meztláb kiballagó földesurak, az önkéntes rabszolgák, a kik eladják a drága becsületet, hogy vehessenek az árán olcsó szerelmet, — aztán meg az a sok öngyilkos tacszó és vén bolond, a kiknek még hírét sem hallani a régi világban.

Jakab most is úgy viselte magát, mintha az anyja szeme kísérné, mikor lejt a táncban.

Pedig hogy derék férfi volt, azt megmutatta, ha férfiakkal volt találkozása. Vitézi tornákban a legbátrabb lovagokkal is megmérkőzött, s a legszilajabb andaluzi lovat is megfékezte. Csak a nők előtt volt szemérmes. A melyik sejteti hagyott vele valamit, azt messze kerülte.

Azért aztán annál jobban üldözőbe vették.

Ritkaság az ilyen férfi.

Lám, a gyémánt is azért drága, mert kevés van belőle.

Egy udvari ünnepély után előfogta Mayer lovag a nevelt fiát.

— No, fiacskám, most fogtad már meg a szerencsének az anyját! A csillagok csillaga, a bűbajos Bonavides hercegnő halálba szerelmes beléd.

— Ha ő csillag, én meg tuskó vagyok: akkor jó messze esünk egymástól.

— Te sem vagy tuskó, hanem égbenövő pálma, s a csillag is hajlandó éretted leszállani a tejuton. A hercegnő özvegy.

— Sajnálom a megboldogult férjét, a miért meghalt.

— A hercegnő igen szép.

— Én nem vagyok tükör.

— A hercegnő nagyon gazdag.

— Én nem vagyok eladó rabszolga.

— De a hercegnő beteg a szerelemtől.

— Én nem vagyok astrolog, hogy bűvét lerontsam.

— Gondold meg csak, fiacskám, a gazdag, szép, szerelmes hercegnő szívét, kezét és vagyonát kész neked felajánlani.

— Köszönöm. Három embert tehet vele boldoggá, ha felosztja szépen. Nekem semmim sincs, a mit visszaadjak érte. Vagyonom a királyé, kezem a hazámé, szívem pedig egy kicsiny kis leányé.

— Mit beszélsz?

— Emlékezel rá, uramapám, mikor egyszer egy kis leányt az ölemben emeltem le a hintóból a kolostorajtóban, s az így szólt hozzám: Tudod, mit ígértem egyszer neked? Ha te el nem felejtkezel róla, én sem felejtkezem el róla.

— Ugyan mi nagy ígéret lehetett az? Akkor kérdeztelek: nem mondtad meg.

— Hát most megmondom. Tudod, egyszer ez a te szép bóbás fejed már a hóhérnak volt adva. Én nyargaltam akkor világtalan-világig, hogy meghozzam neked a kegyelmet. Az apám parancsolta, hogy siessek. Mennyi veszedelmen buk-

dostam keresztül: magam sem tudom, már rég elfelejtettem, hanem egyre, a legnagyobbra, még jól emlékezem. Mikor a te legfőbb birád elé jutottam, a kinek egy szavától függött, hogy éljek vagy meghalj, akkor az oly hangon, mely a mennydörgésnél rémületesebb, azt kérde tőlem: „Ugyan mi neked ez az ember, a kiért olyan esenkedve könyörögsz?“ Erre én azt feleltem neki: „Nekem Mayer lovag semmim se, hanem van neki egy kis leánya, a kit én nagyon sajnálok.“ Erre a hataímas ember elmosolyodott s kegyelmet adott a fejednek. Mikor én ezt elmeséltem, betegágyamban fekve, annak a kis leánynak, ő azt mondá nekem: „No én ezért a szavadért, ha majd egyszer nagy leány leszek, adok neked egy igazi, de igazi csókot.“ — Ez volt az ígéret, én emlékezem rá, s várok rá, míg megjön.

Mayer lovag egészen elérzékenyedett erre a nyilatkozatra. Tehát Kray Jakabot a leggyöngédebb érzés csatolja ő hozzá. Vár arra az ígért igazi csókra. Ettől fogva Mayer lovag békét hagyott Jakabnak a spanyol donnákkal. A saját leánya jövődöbelijét csak nem szerezhette el másnak.

De nagyon csalódott! Nem a szerelem csatolta ő hozzá Kray Jakabot, hanem a soha el nem

alvó boszu. Nem kellett annak asszonycsók, de férjhalál.

Bizony szép útja van a dicsőségnek! A hogy más országút ki van rakva kavicscsal, úgy van ez embercsontokkal kiburkolva, a hogy más ösvény árkában csordogál a hús kristálypatak, úgy csorog ennek az árkaiban kétfelől a meleg embervér. Mégis olyan sokan járják.

Hogy I. József király hirtelen meghalálozott, a magyar korona az öcscsére, III. Károlyra maradt, a ki miatt folyt az a hosszú spanyol örökösödési háboru. Az utrechti békekötés véget vetett az Európabontó háborúnak, s Károly jónak látta lemondani a spanyol trónról. Két szilaj paripát is nehéz egy embernek megülni egyszerre, hát még két szilaj trónt.

Magyarországot is megint fenyegette a veszély. A török szultánnak nem volt elég a verés, a mit mesterétől, Savoyai Eugentől kapott: még egyszer visszajött, megkísérteni, hogy hátha most jobban tudja a leczkését. Rengeteg táborát neki indítá a magyar határnak. Ott volt abban az ozman birodalomnak minden ereje, pompája, gazdagsága halmozva.

Lenn az Aldunánál, Pétervárad alatt vívták meg a döntő harczot Magyarország sorsa fölött.

Ebben a nagy küzdelemben jelen volt Kray Jakab is, a fogadott apjával, Mayer lovaggal együtt.

A lovag ezredesi rangot viselt akkor, s Jakab melléje volt adva hadsegédnek, hadnagyi kardbójtjal.

A kézsmárki gyászeset óta hat év mult már el. Az akkori gyermekifjúból daliás férfi lett.

Mind a ketten Pálffy János magyar tábornag alatt szolgáltak, a ki ama nevezetes hadjáratban az összes lovasságot vezényelte.

Ott is az „elválhatlanoknak“ hitták őket. Ahol a fogadott apa volt látható, ott volt a fia közelben.

Egy augusztusi forró nap reggelén kiküldé a fővezér, Savoyai Jenő a hős Pálffy egy három-ezer lovasból és ötszáz gyalogból álló dandárral a Karlóczáig előnyomult ozman hadsereg állásának kikémlelésére.

A magyar vezér nagyon jól akarta végezni a reá bizott feladatot, s olyan közelre nyomult a török táborhoz, hogy annak az egész előhadát felverte.

Mint a darázsraj, oly rohammal tódult egyszerre az ozmán előhad a kis kémlelő dandár ellen. Húszezer negyedfélezer ellen.

A magyarok nyílt síkon álltak, védetlen helyen, elszakítva a derékseregtől.

Körülfogva, minden oldalról megtámadva, csak egy feladatuk maradt, hős módra ellenállni és elveszni dicsőséggel az egyenlőtlen harcban.

S a hősi ellenállást nemcsak a halottak koszorúja jutalmazta; de a hogy az igazság hozta magával, még az élő diadal is: az ozman hadsereg négy órai dühös harc után, sehol sem tudva a dandár zárt hadsorain keresztültörni, kényszerült szégyenszemre, veszteséggel takarodót fuvatni.

Pálffy visszavonulhatott a dandárával Pétervárad alá.

Azonban, mint tapasztalt hadvezér, előre látta jól, hogy a mint ő a zárt négyszögeket felbontva, elkezd a seregével hosszú vonalban visszahúzódní, a török lovasság egyszerre a sarkában lesz megint s a felbomlott hadrendet a magyar hadak veszedelmére fordítja.

Azért a mély útbán, mely a karlóczaí hegyiséget a péterváradí fensíktől elválasztja, hátra tartott egy csapatot, mely a kedvező védponton az egész dandár elvonulását védelmezze. Maga Pálffy is ott maradt e hátvédő csapatnál.

Elővigyázataít jól igazolta a megújított ro-

ham, a mit a török szipahik, szarácsik és delirek intéztek a szoros út ellen.

Itt volt a méltó előjátéka a péterváradi nagy ütközetnek.

Pálffy tábornagy maga is ott harczolt az első sorban. Két lovat kilőttek alóla. Egyik alvezérét, Breuner tábornokot, midőn lelőtt lováról másikra akart kapaszkodni, a törökök elfogták.

A kevesek harcza a sokaság ellen egyfelől a hősi elszántság, másfelől a düh elkeseredése fokozatos erejével folyt és növekedett: azok az agyag-sánczok, mik a mély út falait képezték, megteltek hullákkal, ló és ember egymásra omolva nevelte a halmot; s az a halom még vonaglott, még kiáltott, még élt; és új paripák kapaszkodtak rá, új tetemek borultak föléje; egy zászló kopjája, egy lófark buzogánya meredt elő a véres torlaszból, a mit az eltemetett zászlótartó még akkor sem bocsátott ki az ökléből.

E holttetemekből rakott torlaszon lehetett látni egy daliát, a ki az egyik kezében egy kardot, a másikban egy hadi szekerczét forgatva küzdött, mint a homéri hősköltemények mythosi alakja. Hátát egy elesett ló hullájának vetette, mely sebesült lovagját maga alá szorította: annak a lovagnak az élete drága lehetett a harczy leven-

tének, mert csak azt oltalmazta, hogy rá ne gázoljanak.

Az ozman delirek hada vissza lett verve, de azon a ponton, a hol ez az ádáz viadal folyt, négyszáz keresztyén hős és még egyszer annyi ozman holtteste képezett egy iszonytató halmot.

Pálffy dandára azonban meg volt mentve.

Az a két kézzel harczoló ifju dalia, a bevégzett nagy munka után, nem törődve a kapott sebeivel, első dolgának azt tartá, hogy a lova alá szorult vitézt, a kinek tetemén már akkor keresztül-kasul heverték a lesujtott törökök, előkereste a hullatömeg közül: „Még él!” kiáltá örömmel, megtörülgetve az arcát a portól és vértől, s felvette a saját lovára.

„Neked nem szabad ellenség fegyverétől el-esned!”

Ez az ifju dalia Kray Jakab volt; a megszabadított harczos az ő fogadott apja: Mayer lovag.

„Nem ellenség vasa öl meg téged!”

*

A péterváradi nagy diadal után maga Savoyai Jenő még a csatatéren léptette elő százados kapitánynyá az ifju Kray Jakabot. Mayer lovagot pedig a karlóczai szoros útban kapott sebeivel hazaküldték Bécsbe.

És így Kraynak, fogadása daczára, el kellett maradni attól az embertől, a kihez azzal a szándékkal szegődött, hogy követni fogja, mint a lelkiismeret, s ha a titkát kicsalhatja valahogy, akkor megöli. — Annak menni kellett sebeit gyógyítani; neki pedig új sebeket kapni.

Ott volt Temesvár ostrománál is, s a bánáti hadjárat bevégeztekor főstrázsamesteri rangot kapott. A zsebében volt már a kinevezés.

Ekkor ismét visszatért Bécsbe, fogadott apját fölkeresni.

Nagyot dobbant a szive, mikor annak az ajtaján belépve, egy szép, karcsú leányzó jött az elfogadására. Mind a ketten alig ismertek egymásra. A kis Klarissz azóta deli hajadonná nőtt, csak hogy az arcza elveszté a gyermekkor üde pirosságát: halovány lett; de azzal is szebb lett. Jakab pedig a hajdani simaképü ifjonczból szakállas-bajuszos férfiuvá erősödött fel, arcza és homloka keresztül szabdalva kardvágta sebhelyekkel, de az is szebb lett.

Mikor aztán egymásra ismertek, — akkor megijedtek.

Nem az, hogy megörültek volna egymás látásának, hanem megdöbbenetek. Két régi szerető, a ki annyi idő óta nem láthatta egymást.

Érezte mind a kettő, hogy valami van közöttük; valami nagy mélység, a mibe le lehet esni.

A leány ki sem tudta mondani Jakabnak a nevét, annyira reszketett; Jakabnak meg valami úgy facsarta a szívét, hogy szó nem jött a nyelvére.

Véget vetett a tétovázásnak az apa megjelenése, ki a sarkantyúpengéses léptek hangjára a mellékszobából előjött. Mayer Károly már egészen kiheverte a karlócza viaskodásban kapott sebeit: még jobb színben volt, mint azelőtt. Ismét cziczomázta magát. Meglehet, hogy házasodni is akart.

Azért is örült talán olyan nagyon a Jakab látogatásának.

— No fiam! hát ismét a mienk vagy? szólta kebléhez szorongatva fogadott fiát. Ha tudnád, hogy mennyi könny folyt érted, a míg nem láthatunk! No, ha nem estél a török háboru alatt rab-ságba, most esel hát abba. Remélem, hogy egy sebed nem gyógyult be? No az, a mit a kézmárki házban kaptál, az még vérzik?

Mind a két fiatal ijedten nézett rá. Pedig a lo-vag arra a bizonyos Ámor-sebre példálózott, a mit a „kis“ Klarissz ígérete nyilazott az ifju szívébe: „Majd ha egyszer nagy leány leszek, kapsz tőlem ezért a mondásért egy igazi csókot!“

— „Igen! vérzik“, mormogá Kray.

— No, hát gyógyuljon be, mondá Mayer lovag; s azzal egymáshoz ölelte a két gyermeket úgy, hogy azok kénytelenek voltak egymás keblére borulni, s azzal, mint okos apa, magukra hagyta őket.

De Klarissz még az ölelő karok között is reszketett, halvány arczát félre fordította: az ígért csók még nem volt megérve.

— Nem feledtél el? kérdezé az ifju a keblére simuló leánytól.

— Isten tudja azt csak, rebege a leány.

— Bizonyynyal tudja. Minden órájában a napnak imádkoztál hozzá. Az ő angyalai fogtak fel kardcsapást, ágyugolyót rólam, hogy meg ne öljön. Ha belefutottam a vasba, a te áldásod állította meg a vérhullásom. Tudom én azt, hogy te szeretsz engem.

— Bár ne szeretnélek olyan nagyon.

— Miért? szivem!

— Mert tudom, hogy nem leszek a tied.

— Ki mondta azt?

— A horoscop.

— Ejh, ne higyi te az ilyen balgaságnak. A jövőendő titkait előre ki nem találja semmi emberi ész. Mit tudnak a felől a csillagok, hogy mi va-

gyunk? Nekünk szabad akaratumk van, a mi nekik nincsen.

— Nekem a kolostorban csinálták ezt a horoscopot, s ez azt mondta, hogy én ott fogom abban a kolostorban végezni a napjaimat.

— No, hát én megczáfolom az astrologusokat, mert megkérem tőled azt, a mit ígértél: azt az igazi csókot; azt pedig csak a menyegzőnk napján adhatod meg.

— Adja Isten, hogy úgy legyen!

— Még pedig minél előbb. Rajtam nem mulik a sietség. Csak a kis otthonomat akarom előbb berendezni.

A leány rémlátó szemekkel tekintte kedvesére.

— Te Kézsmárkra akarsz menni?

— Hát hiszen ott van a kis szülői házunk. Emlékezel még a kertre nyíló ablakra, a honnan egymást hajigáltuk pézsmavirág-fejekkel? Hát nem szeretsz-e ottan?

— De nagyon szeretek. Ámbár sok szívfájdalmat találok ottan fel.

— Akkor is az enyémet osztod meg. Sietnem kell haza. Össze kell szednem, a mi vagyonom megmaradt: azt sem tudom, mit hagytak meg? Hét év óta nem láttam a házunkat.

— Hát csak egyre kérlek. Ha babonás vagyok, ne csodáld, kolostorból jöttem. Arra kérlek, hogy ha Kézsmárkra mégy, egyedül menj; ne vigy magaddal senkit utitársul.

Jakab könnyedén vállat vont.

— Ezt könnyen megigérhetem.

— Aztán meg még egyet. Úgy intézd az utad, hogy fényes nappal érkezzél meg Kézsmárkra, ne maradj estére.

— Ezt is a horoscop mondá? szólta Jakab, aztán nagyot nevetett rajta.

— No, csak te tartsd eszedben, hogy ez nem nevetni való. Mert ha meg nem tartod, a mire kértelek: hiába imádkozunk érte mind a ketten, még sem leszünk egymásé soha.

Azzal megölelte kedvesét, de meg nem csókolta, úgy váltak el egymástól.

*

Kray Jakab Klarissztól egyenesen a leány apjához sietett. Elmondá, hogy Klarisszt nőül akarja venni, hajlandóságát már bírja. Most még elébb haza akar sietni, hogy az apai házat rendbehozza.

— Ott pedig sok bajt fogsz találni, fiacskám. A hogy engem tudósítanak, a magyar udvari kanczellária mégis lefoglaltatta az apád vagyonát,

nota infidelitatis miatt, a házad kapuján hivatalos pecsét van. A kegyelemlevél, a mit József király általam küldött, eltévedt, vagy be sem lett téve az archivumba. Azóta József meghalt, Wratislaw, a ki a levelet kiállította, más országba ment: magam vagyok egyedül, a ki be tudom bizonyítani hitemmel, hogy a kegyelem útja mindent visszaadott. Én is veled fogok menni.

— Jó lesz, mondá halkan Jakab, s nem jutott eszébe, hogy már a kedvesének adott ígéret felét megrontotta: hogy nem visz magával Kézsmárkra utitársat.

Klarissznak tudtára volt az, hogy az ő atyja okozta szándékos elkésése által az öreg Kray Jakab vérpadi halálát.

Minthogy azt fel nem szabad tennünk, hogy ezt a vétkét Mayer Károlynak a gyóntató papja beszélte el az apáczafejedelemasszonynak, s ez sugta azt meg Klarissznak, el kell hinnünk, hogy azt a horoscop mondta el neki. De tudta bizonyynyal.

Ez volt az ő arczának halaványsága; ez volt az ő tagjainak reszketése az imádott kedves ölelése alatt.

És aztán a második részét is megszegte az

igéretének Kray Jakab: azt, hogy fényes nappalra tegye a megérkezését Kézsmárkra.

A szepességi királyi városok olyan sűrűn következnek egymás után, hogy a felfelé utazónak egészen tetszésére van bízva a válogatás, hol maradjon el éji szállásra: Poprádon, Felkán, Sztrázsn vagy Szombathelyen? Mindenütt jó vendéglátó szállások vannak.

Kray Jakab, ha nagyon hitt volna a horoscopnak, úgy intézhette volna a dolgát, hogy az utolsó éjjelt Poprádon töltve, hajnalban induljon meg Mayer lovaggal együtt, a mikor aztán fényes délután érkeztek volna meg Kézsmárkra. Ő azonban nagyon bízott a lovában, s azt hitte, hogy ha délben indul is, bejut a szepesi fővárosba kapuzárás előtt. Talán nem is egész véletlenül történt, hogy ugyanazon az úton, a mit egykor Mayer Károly, mint gyors futár, méregetett végig, utazott Kray Jakab fogadott apjával, minden állomáson betérve egy itatásra. Így ütött be, hogy az alkonyat utólérte a Kézsmárk előtti utolsó helységnél, Sztrázsn. Az ágyulövés hirdeté, hogy a kulcsos városban már felvonták a hidat; a ki ott nem akar háltni a Gölnicz innenső partján, a piszkos állásban, az legokosabban teszi, ha Sztrázsn lenyergel s megrendeli a vacsorát.

Mikor a vendéglő ivótermébe beléptek az utazók, valami úgy zúgott Mayer lovag fülébe. Eszébe jutott az a végzetes dinom-dánom, a mit egyszer itt ebben a szobában szerzett széles jó kedvében. Ejh, ki emlékezik már arra?

Akkor szép, fiatal, kaczkias menyecske volt a korcsmárosné, a ki nagyon tűrte, ha a dereka karcsuságát karral méregették; most pedig egy vén, ránczos képű, félszemű banya a vendégfogadóné, a kinek csak egy pár foga van még a szájában, az is csak úgy lóg, mikor megszólal.

Arra nem is gondolt, hogy hét esztendő nagy idő egy világ-rózsája életében, hogy az arcz ránczait okozhatja a sok festék, a félszem is elveszhetett emberi baj miatt, a fogak kihullhattak: a vén banya, meg a hét év előtti cifra menyecske ugyanaz a Panna asszony.

A ránczos képű banyával máskép is szoktak ám beszélni, mint a tűzről pattant menyecskével. Ennek a keze főtte után még az öt körmét is beszopja az ember; amannak meg minden ételét fitymálja. A bora sem izlik, akármilyen jót hoz, mindenért lehurrogatják, s ha híják, nem azt mondják: „gyere ide rózsám!” hanem „ménkü csapjon a sarkadba, te boszorkány“.

Egyszer aztán megsokalja a sok becsmére-

lést a korcsmárosné, s odavág a dőzsölő vendégnek.

— Ejh, de finnyás lettél, lelkemadta, gyönyörű lovagocskám, a mióta utoljára láttuk egymást; bezzeg mikor a szegény kézsmárki birónak a kegyelmet hoztad, nem volt a borom rossz, az ételem kozmás: itt dőzsöltél volna három nap, ha nem tuszkollak. Azt mondtad, hogy „özvegy aszszonyt csinálok a szeretőmből!”

Mayer Károly zsibbadt öt érzékkel esett hanyatt a nagy karosszékben.

Kray Jakab pedig lángra gyuladt arczczal kelt fel az asztaltól, s a boros kupát, a mit kezében tartott, odavágta a lovag fejéhez.

— Mit tettél, szerencsétlen! kiálta fel, helyéből felugorva a lovag.

— A mivel tartoztam. Adósságom van. Megfizetem.

Ezt mondva, a kardjára csapott.

Mayer Károly visszaerőltette hideg véré.

— Tudni fogod, hogy felsőbb és alsóbb tiszt között nincs párbajvívás.

— De én is felsőbb tiszt vagyok, mondá Kray, s odadobta az asztalra a kinevezési oklevelét.

Mayer Károly nagyot sóhajtott.

— Gondolj reá, hogy mi lesz ennek a vége.

Te a leányom vőlegénye vagy. Mi lesz belőle, ha én öllek meg téged?

— Özvegy.

— S ha te ölsz meg engem?

— Apácza.

— Nem gondolsz az ígért csókra?

— Én csak az apám leütött fejére gondolok!

Nem váltottak több szót. Mind a ketten siettek a paripáikat felnyergeltetni s éjnek éjszakáján neki indultak a sík mezőnek, félre térve az országútról, a merre senki sem jár.

*

Másnap, korán reggel, mikor a kézsmárki várkapu felnyílt, egy magányos lovag ügetett be rajta. Az ifju Kray Jakab volt az.

Csendesen poroszkált végig a korán reggel még üres utczákon.

Mikor az apai ház elé ért, látta, hogy milyen jó lakatok vannak verve a kapura, nagy pecsét ütve hegyükbe. Tovább ment: nem ide volt jövése. Meg sem állt a temető kapujáig. Azt nyitva találta; a lovát megköté egy fához. Aztán elindult a szülői sirját keresni. Három fűzfa vesszőt tűzött le a mellé. Kettő elszáradt. Két kicsi sirhalom: támadt a nagy mellett. Ott alusznak a kis testvérei. Hanem a harmadik gyászfűz megnőtt terebé-

lyes fának, s földig hajló ágaival betakargatta mind a három sirhalmot. Itt levette a süvegét Kray Jakab, letérdelt és imádkozott. Mikor az megvolt, kihuzta kardját; végtől-végig véres volt az. Összemarkolt egy csomó fűzfalombot s végtől-végig törülte bele a kardját.

— A mit felfogadtam, megtartottam! Apám! aludjál csendesen.

Azzal visszament, felült a lovára, senkinek sem mondta, hogy itt járt, kilovagolt a várkapun s aztán el a lengyel határ felé.

*

E halálos párviadalért Kray Jakab el lett ítélve és száműzetett; de ő nagy kerülővel ismét visszatért az ország másik oldalán s beállt köz-katonának újra a nagy savoyai hadseregéhez, s ott álnév alatt újra kivívta magának azt az állást, a mit elhagyott. Csak Nándorfehérvár diadalmas elfoglalása után fedezte fel magát; a mikor hőstettei végett bocsánatot nyert a párbajért.

Ő lett azután a megalapítója a most is köztiszteletben ragyogó báró Kray családnak. Az ő fia volt a napoleoni harcokban hirdetett Kray tábornok. Klarissz a kolostorban cserélt nevet, vőlegényt, fátyolt.

OLCSÓ JÓKAI

Eddig megjelent művek:

1. sz. Az egyhuszasos leány
A nagyapó várkastélya
2. „ A dagói torony
Bosszú a túlvilágon
- 3—4. „ A sárga rózsza
5. „ Az ezerkettedik éjszaka
- 6—8. „ Páter Péter
9. „ Ne hagyd magad
10. „ A fekete sereg
- 11—12. sz. A cigánybáró
13. „ Párbaj Istennel
Az utolsó kacaj
14. „ Vén emberek nyara
A feredzse
- 15—16. „ Az apja fia
- 17—20. „ Bálványos vár
21. sz. Még sem lesz belőle tekintetes asszony
22. „ A csigák regénye
23. „ A fránya hadnagy
- 24—25. „ Rendkívüli nők
- 26—30. „ Egy játékos a ki nyer

1912. márciusban jelenik meg:

31—43. A lócsei fehérasszony.

Egy-egy szám ára füzve: 40 fillér.

Kapható minden könyvkereskedésben.

OLCSÓ JÓRAI

Legközelebb a következő
művek jelennek meg:

A barátfalvi lévita	A rosszul osztott testvérek — Názli Hanem
A csigák regénye	A szegénység útja
A Damokosok	A talmi asszony. Láda!
A fekete vér	Kérnek! jössz-e?
A fránya hadnagy —	A tengerszemű hölgy
A nyulak históriája	A véres kenyér
A gazdag szegények	A vérontás angyala és más elbeszélések
A három királyok csil-laga	A világlátott fiú és más elbeszélések
A három márványfej	Az aranyember
A háromszínű kandur és más elbeszélések	Az asztalos családja —
A hol a pénz nem Isten	Három királyné
A hosszúhajú hölgy	Babszemek
A jedikulai rab — Van der Guld ur	Baróthy Ilona — Az ehető drágakő
A két Trenk	Börtön virága
Aki holta után áll bosszut	Chinchilla herceg — Excuse
Akik kétszer halnak meg	Csalavér
A kiskirályok	De kár megvénülni
A kráo	Egész az északi pólusig
A lélekidomár	Egetvivő asszonyszív
Álmodád — A múmia	Egy hírhedt kalandor
A Magláy-család	Egy játékos, a ki nyer
A magyar Faust és más elbeszélések	Enyim — tied — övé
A mi lengyelünk	1848—1849
A nagy ellenség — A két-életű	Fejedelem és Fra Diavolo —
Anekdoták	Mahadi
	Fekete gyémántok

OSZK

OSZK

Centralny Ośrodek Książek

OSZK

Digitized by Google

